

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra systematické teologie

Spirituální teologie

Renata Černá

„JEDINÉ SLOVO OTCOVO“ (2V 22,3)

VZTAH OTCE A SYNA VE SPISECH SVATÉHO JANA OD KŘÍŽE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut

PRAHA 2007

Ráda bych využila příležitosti poděkovat vedoucímu mé práce ThLic. Pavlu Vojtěchu Kohutovi za cenné rady, poskytnuté materiály, za čas, který mi věnoval, ale především za jeho trpělivost a vstřícnost, neboť spolupráce se mnou se častokrát podobala setkání s nevyzpytatelnou přírodní kalamitou. Projevilo se to v průběhu naší spolupráce několikrát a mohu říct, že bez jeho pomoci bych nenapsala vůbec žádnou práci.

Děkuji také mé statečné rodině za velikou pomoc a všechny ty hodiny, kdy jsem na ně neměla čas. Speciální dík Pavlíně a také všem, kteří se za mě modlili.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne: .....

Podpis: .....

OBSAH

1 Úvod.....	5
2 Život svatého Jana od Kříže.....	6
2.1 Dobový kontext.....	6
2.2 Dětství a dospívání.....	7
2.3 Řeholník.....	8
2.4 Zakladatel reformovaného Karmelu.....	9
2.5 Plodné období.....	10
2.6 Poslední měsíce života.....	12
2.7 Oslavení.....	12
2.8 Dílo sv. Jana od Kříže.....	12
3 Dvaadvacátá kapitola druhé knihy Výstupu.....	14
3.1 Výstup na horu Karmel.....	14
3.1.1 Vznik knihy.....	14
3.1.2 Obsah knihy.....	15
3.2 Obsah dvaadvacáté kapitoly.....	15
3.2.1 Bůh ve dvaadvacáté kapitole.....	16
3.2.2 Vztah Otce a Syna ve dvaadvacáté kapitole.....	17
3.2.2.1 Ježíš Kristus je jediné Slovo Otcovo.....	17
4 Romance na evangelium „In principio erat Verbum“.....	20
4.1 Zrod básní.....	20
4.2 Literární druh a forma.....	21
4.3 Struktura skladby.....	21
4.4 Vztah Otce a Syna v Romancích.....	22
4.4.1 První Romance „Ohledně Nejsvětější Trojice“.....	22
4.4.2 Druhá Romance „O sdílení třech osob“.....	23
4.4.3 Třetí Romance „O stvoření“.....	24
4.4.4 Čtvrtá Romance (<i>Pokračuje</i>).....	25
4.4.5 Pátá a šestá Romance.....	26
4.4.6 Sedmá Romance (<i>Pokračuje vtělením</i>).....	26
4.4.7 Osmá Romance (<i>Pokračuje</i>).....	28
4.4.8 Devátá Romance (<i>O narození</i>).....	28
4.5 Reflexe o rozhovorech mezi Otcem a Synem.....	28
4.6 Závěr.....	29
5 Báseň Že dobře já znám pramen.....	30
5.1 Tři kodexy.....	30
5.2 Vznik básně.....	30
5.3 Rozbor básně.....	31
5.4 Bůh Otec v básni Pramen.....	32
6 Bůh svatého Jana od Kříže.....	35
6.1 Bůh života a víry.....	35
6.2 Bůh skrytý.....	35
6.3 Bůh jako společenství.....	36
6.4 Bůh v Trojici.....	36

7 Závěr	39
8 Seznam literatury	42
9 Anglická anotace.....	43

1 Úvod

Zvolila jsem si toto téma bakalářské práce přesto, že jsem si byla vědoma jeho obtížnosti. Přála jsem si psát o Janovi od Kříže, jehož vztah s Bohem byl, jak známo, tak blízký, že on sám neměl po ruce slova, kterými by jej vyjádřil. Věděla jsem také, že vůbec nebude snadné psát o vztahu mezi Otcem a Synem a o Nejsvětější Trojici, vždyť kolik církevních otců se jí zabývalo, kolik koncilů v dějinách bylo svoláno, aby nám pomohli porozumět tomuto tajemství.

Pokud ale platí, že „Bůh chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu“ (1Tim 2,3-6)¹, pak je právě tohle Boží tajemství poznatelné i pro mne (vždyť i já patřím do pojmu „všichni lidé“). Tajemství vztahu Otce, Syna a Ducha svatého je člověku otevřené, jinak by nemělo smysl, aby se Bůh jako Trojice dával poznat. A můj Bůh nesmyslné věci nedělá. Možná chce, abych se snažila tomu porozumět, třeba se mu to dokonce líbí.

Občas dostávám otázku, která mě maličko udiví: Proč studuji právě tuhle školu? Z otázky je cítit soucit a obava, že ztrácím čas. Jak odpovědět? Že když má někdo někoho rád, chce s ním být a co nejvíce o něm vědět? Vždyť každý z nás to alespoň jednou v životě zažil. Právě s tím je spojen jeden z mých objevů, které jsem pro sebe v průběhu této práce učinila. Že totiž v Nejsvětější Trojici tomu není jinak. Otec a Syn jsou spojeni Láskou, Duchem, jenž je poutem do té míry živým, že se stává třetí božskou Osobou, která je rovna oběma. A jedině díky tomu mohu říct: Trojjediný touží být se mnou a protože touží touhou Boží, tak to, po čem touží, se právě v tu chvíli děje, není-li odmítán.

Můj Bůh mě má opravdu rád, vždyť právě teď mě rozmazluje a hýčká. Považte, dříve jsem kradla po minutách chvíle s Písmem, nyní, v době mých studií to patří mezi mé povinnosti. Jednou z nich je číst překrásné básně světce, tak plné citu, že člověk musí na chvíli přestat, zastavit se a zavřít oči.

Cíl mé práce je jasný. Chci prozkoumat a předložit nauku svatého Jana o vztahu Otce, Syna a Ducha svatého. Chci důkladně prostudovat trojiční texty tohoto světce, prozkoumat jeho životní příběh ve vztahu k našemu tématu, shrnout a předložit jeho učení o Nejsvětější Trojici.

Jsem si, myslím, vědoma toho, že zvolené téma je nadmíru obtížné, je velmi pravděpodobné, že nepostihnu celou šíři předkládané látky. Ale rozhodně se o to chci alespoň pokusit.

---

¹ V celé práci používám zkratky knih Písma svatého z ekumenického překladu.

2 Život svatého Jana od Kříže

O díle tohoto světce se někdy říká, že jde o nepřímou autobiografii, dokonce i přesto, že o sobě a svém životě nepíše takřka nic. Téměř se nezmiňuje o svých prožitcích ani o hodnotách, které pro něj byly důležité. Zcela se vyhýbá psaní o svých životních zkušenostech, protože byl nesmírně zdrženlivý člověk s přirozeným smyslem pro intimní život s Bohem.

Životopisů svatého Jana existuje celá řada, nicméně nejstarší z nich byly sepsány přibližně dvacet let po jeho smrti a nejsou příliš rozsáhlé. Situace se počala zlepšovat až ve dvacátém století. Vznik nových životopisů vyprovokovala až životopisná část spisu J. Baruziho z roku 1924. Dnes existují minimálně dva významnější počiny v této oblasti: od Bruna od Ježíše a Marie a Chrisogon od Ježíše.²

Životní osudy světce jsou přebohaté, v jeho životě nechyběly dramatické zvraty, období strádání se střídala s těmi klidnějšími.

Víme, že pro pochopení člověka je zapotřebí vědět kdy, jak, čím a s kým žil. Pro porozumění dílu svatého Jana to platí dvojnásob, proto se pokusíme krátce shrnout fakta jeho života.

2.1 Dobový kontext

Ve Španělsku v té době vládl král Filip II., země byla sjednocena, král mohutně podporoval katolickou církev, a tak se zemi z části vyhnula řada problémů, které sužovaly velkou část Evropy. Pro Španělsko 16. století byla typická expanze, vznikaly nové kolonie rozesté po celém světě. To významně ovlivnilo rozkvět obchodu, bohatství a moc španělského království. Přesto zde existovala mimořádná chudoba a ti nejchudší žili v zoufalých podmínkách.

Španělská církev té doby je neoddělitelně spojena s misiemi, které se našeho světce dotkly na samém konci jeho života. Díky podpoře Filipa II. neprožívalo Španělsko vznik protestantismu s takovou prudkostí jako některé jiné země Evropy. Naproti tomu morální poklesky laiků, kněží i řeholníků, prorůstání politiky a církve a silné vazby na majetek se církvi ve Španělsku nikterak nevyhnuly.

Docházelo také k násilí směřovanému na židovské a arabské menšiny. Vznikala různá hnutí lidí, kteří toužili po osobním setkání s Bohem, v některých případech šlo o hnutí

---

² Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství (dále jen KN), 1998, s.11.

heretická. To byly příčiny vzniku španělské inkvizice, která však často postihovala nejen heretiky, ale i mnoho nevinných lidí. Ještě před Tridentem vznikalo silné reformní hnutí ve španělské církvi, které zasáhlo všechny stavy v ní.

Život svatého Jana se odehrával v této době a nemohl jí zůstat neovlivněn.³

2.2 Dětství a dospívání

Světec se narodil roku 1542 ve Španělském městečku Fontiveros poblíž Avily. Přišel na svět z nerovného sňatku Gonzala de Yepes a Cataliny Alvarezové. Gonzalo pocházel ze šlechtického rodu, ale jeho rodiče neměli pochopení pro jeho sňatek s osiřelou tkadlenou z nejhudších vrstev a Gonzalo byl vyděděn.

Rodina se protloukala, jak se dalo, jejich živobytím bylo tkalcovské řemeslo. Žila v nesmírné bídě a Juan, spolu se svými dvěma bratry prožíval dětství ve velké hmotné nouzi.

Gonzalo onemocněl a po dvou letech, roku 1545, zemřel. Jeho nemoc vyčerpala finanční prostředky rodiny natolik, že se ocitla hluboko pod hranici bídy. Tehdy tříletý Juan putoval v náručí své matky k příbuzným do Toleda a Galvéza. Když mu bylo šest let, stěhovala se rodina znovu. Tentokrát Juan cestoval s matkou a dvěma bratry Františkem a Ludvíkem do Arévala, kde rodinu opět postihla smrt. Zemřel prostřední z bratrů Ludvík.

Juan prožil dětství bez toho, že by poznal otcovskou lásku. Když Gonzalo zemřel, byly mu tři roky, a tak se mu této zkušenosti nedostávalo. Rodinné zázemí se mu už navždy spojuje s obrazem starostlivé, pečující matky, která se svých dětí dotýká s něžnou péčí. Tento obraz měl velký vliv na Janovo vnímání Boha. Bůh svatého Jana od Kříže nejednou na sebe bere podobu milující matky.

Nelehký životní začátek napomohl Janovi (spolu s příkladnou výchovou milující matky) dorůst k pozdějšímu velmi pozornému a starostlivému chování ke všem lidem, zvláště k chudým.⁴ Juan byl celý život ovlivněn skutečnostmi, které prožíval v dětství, byl vnímavý pro trápení chudých a nikdy mu nechyběla empatie a soucit s trpícími a nemocnými.

---

³ Vycházím z těchto životopisných pramenů:

SVATÝ JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s.10nn.

CUMMINS NORBERT: Osvobození k radosti. Úvod do nauky sv. Jana od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1994, s. 6nn.

MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995.

TONNELIER CONSTANT: 15 dní s Janem od Kříže, Brno: Cesta, 1997, s. 5nn.

⁴ Srov. SV.JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 12.

V roce 1551, když bylo Juanovi devět let se rodina znovu stěhovala, tentokrát do Mediny del Campo. Matka a Juanův starší bratr František se věnují tkalcovskému řemeslu. Matka nedokázala Juana uživit a tak vstoupil do *Colegio de la doctrina* - útulku pro chudé děti a sirotky. Zde se mu také dostalo základního vzdělání. Učil se psát, číst, katechismus, také získával první zkušenosti s některými řemesly. Získal základy truhlářského, řezbářského, krejčovského a malířského řemesla. Ale ukázalo se, že Juan je nadaný spíše pro studium, ačkoli se ručním pracím věnoval velmi rád po celý život až do své smrti.

Roku 1552, ve svých deseti letech, začal sloužit jako ošetřovatel ve Špitálu Početí. Už v této době se zřetelně projevují některé Janovy velké ctnosti, především zbožnost a láska k bližnímu. Ve špitále si ho oblíbil majitel Alonso Alvarez de Toledo a díky němu mohl Juan po práci navštěvovat přednášky u jezuitů v Medině del Campo. Měl štěstí na dobré učitele a učil se zde základům humanitních věd, latině, rétorice i filosofii.

2.3 Řeholník

V roce 1563, ve svých jedenadvaceti letech Juan vstoupil do karmelitánského konventu sv. Anny a přijal řeholní jméno „Jan od sv. Matěje“.⁵ V následujícím roce složil své první (časné) sliby a poté byl poslán do konventu sv. Ondřeje v Salamance, kde žil na koleji s ostatními karmelitánskými studenty a studoval na místní vyhlášené univerzitě. Zde se věnoval studiu teologie a biblickým vědám, aby se mohl stát knězem. V mnoha svých pozdějších dílech světec čerpá mimo jiné ze znalostí, které získal na zdejší univerzitě. Období, které strávil v Salamance, ho ovlivnilo i jinak. Během svého čtyřletého pobytu na zdejší univerzitě procházel Jan hlubokou krizí. Nechtěl se přizpůsobit prostředí, které bylo poznamenáno touhami po úspěchu na univerzitní půdě, navíc skutečný způsob života v konventu se podstatně lišil od Janových ideálů. Toužil po kontemplativnějším životě. Rozhodl se, že odejde ke kartuziánům, kteří žili v El Paularu poblíž Madridu.⁶

V roce 1567 ve svých pětadvaceti letech byl vysvěcen na kněze a v průběhu svého pobytu v Medině del Campo se poprvé setkal se svatou Terezií od Ježíše, která právě v tu dobu zakládala svůj druhý reformovaný klášter mnišek. Terezie Jana přesvědčila, že může žít podle svých ideálů v Karmelu, který prošel reformou. Náš světec souhlasil pod podmínkou, že to nebude trvat dlouho.

---

⁵ Srov. TONNELIER ONSTANT: 15 dní s Janem od Kříže, Brno: Cesta, 1997, s. 6.

⁶ Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 12.

Setkání se svatou Terezií přispělo k tomu, že se Jan vrátil zpět do Salamanky a dokončil svá studia. Myšlenky reformy svaté Terezie jej oslovily natolik, že s ní v létě 1567 odjel do Valladolidu, kde zakládala další ženský klášter. Jan chtěl poznat způsob života „bosých“ karmelitek a začal jej sám žít.

2.4 Zakladatel reformovaného Karmelu

Na sklonku roku 1568 začal spolu s otcem Antonínem od Ježíše a bratrem Josefem od Krista žít v prvním domě „bosých“ karmelitánů v místě zvaném Duruelo poblíž Avily.⁷ Změnil si jméno na „Jan od Kříže“ a ve svých šestadvaceti letech (v roce 1569) se tam stává novicmistrem. Ve svém úřadě pokračoval v Manceře de Abajo. Zde se v roce 1570 setkal s Annou od Ježíše, se kterou se brzy sblížili a již světec věnoval komentář k básni *Kam ses ukryl, milovaný?*, knihu s názvem *Duchovní píseň*.

Na jaře roku 1571 se stal Juan de Yepes rektorem studentátu bosých karmelitánů na univerzitě v Alcalá de Henares. Bylo mu devětadvacet let a byl již uznávaným duchovním vůdcem, vzorem a jednou z vůdčích osobností vznikající reformy.

Od května nebo června dalšího roku se stal vikářem a zpovědníkem v klášteře Vtělení v Avile, ve kterém byla převorkou svatá Terezie od Ježíše. Společně s ní se podílel na duchovní obnově tamní komunity a pomáhal jí se zakládáním nových klášterů. Vzhledem ke svým zkušenostem a díky dobrému vzdělání se stal rádcem i ostatním představeným a zpovědníkům.

Reforma nebyla přijata všemi příznivě. Ačkoli měla zaručeno církevní svolení, někteří karmelitáni ji vnímali jako zradu. V důsledku těchto sporů s odpůrci reformy byl Jan od Kříže v květnu 1576 uvězněn. Naštěstí byl brzy propuštěn na přímý příkaz nuncia Ormaneta.⁸ Avšak v prosinci následujícího roku se světec opět stává vězněm. Měl se vzdát reformy.

V noci z 2. na 3. prosince byl spolu se svým spolubratrem Heřmanem od svatého Matěje tajně unesen a zatčen, tentokrát byl dlouhých osm měsíců uvězněn v Toledském konventu. Nikdo nevěděl, kde se nachází, až do jeho srpnového útěku. Únosem chtěla část nereformovaných karmelitánů docílit toho, aby se Jan zřekl reformy, která jim byla na obtíž, neboť ji chápali jako svoji kritiku. Jana označili za „neposlušného buřiče“

---

⁷ Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 14.

⁸ Srov. tamtéž s. 15.

a uvěznili v malé místnůstce bez oken. Jen malým otvorem ve výšce pronikalo trochu světla. V mnoha jeho dílech se právě tato skutečnost silně odráží a obraz tmy světec často používá.

V Toledu bývá zima velmi chladná a léto dusné. Pro Jana znamenalo vězení podvýživu, pravidelné bičování (způsobilo mu rány, které mu zůstaly na dlouhá léta), plesnivějící hadry místo šatů a vši. K tomu všemu byl podroben také psychickému mučení. Jeho vězňatelé naznačovali, že se dostane ven jedině v rakvi. Mluvili o tom, že se reforma – jeho životní dílo – zcela rozpadla. Jan se musel stále vyrovnávat s tím, že byl považován za vzbouřence (pokud mu to neřikal nikdo jiný, říkaly mu to zdi jeho kobky) – on, jehož řeholní život byl založen na poslušnosti. A později přiznal, že ho nejvíce trápila obava, že by si Terezie a ostatní mohli myslet, že je zradil. Všechno musel navíc snášet zároveň: tělesné i duševní týrání, návaly úzkosti ve své mysli a temnotu ve vztahu s Bohem. Po celou dobu, kdy tak naléhavě jako nikdy potřeboval vnímat Boží přítomnost, se jeho Bůh zdál vzdálený, dokonce nepřátelský, a Jan sám se cítil Bohu zcela odcizený. Jeho pozdější spisy potvrzují to, co tehdy tušili svědkové jeho utrpení: „Během svého uvěznění trpěl velkou vyprahlostí a sklíčeností“; „v této době (Pán) od něj odstoupil a zanechal ho ve vnitřní temnotě, stejně temné, jako byla jeho kobka.“⁹

Jan velice trpěl fyzicky i duchovně. Tento čas rozhodujícím způsobem změnil jeho vnitřní život. Právě zde, v nelidských podmínkách, napsal některé ze svých překrásných básní: devět *Romancí* o Nejsvětější Trojici, *Pramen* a první část *Duchovní písně*. Prožíval hluboká a bolestná duchovní očistění, zde začal jeho mystický život, který se v jeho básních odráží. Ve své poezii vyzpíval svou duchovní zkušenost, své úzkosti i hluboké radosti, prožité ve vězení. Skládal své básně uprostřed utrpení, které přijal s láskou ke Kristu.¹⁰ Ve svých šestatřiceti letech ho tato zkouška zcela proměnila v Bohu. Vězeňská izolace nebyla ztrátou času. Snášel ji s mírností, trpělivostí a v mlčení. Veškeré pozdější Janovy knihy jsou komentáře k jeho poezii, které vysvětlují smysl básní a přivádí nás k nim.

V polovině srpna (mezi 16 - 18. srpnem) 1578 se mu přesto, že byl velice vysílen, podařilo z vězení utéct. Uchýlil se do špitálu svatého Kříže, kde se ho, i přes rizika s tím spojená, ujali.

---

⁹ Srov. MATTHEW IAIN: *Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže*, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 27.

¹⁰ TONNELIER CONSTANT: *15 dní s Janem od Kříže*, Brno: Cesta, 1997, s.7.

2.5 Plodné období

Následujících deset let strávil v Andaluzii. V roce 1578 byl zvolen vikářem konventu v El Calvario. Pečlivě plnil povinnosti vyplývající z takového úřadu, vedl řeholníky, kteří mu podléhali, i komunitu mnišek v Beasu, který byl nedaleko a kde byla představenou Anna od Ježíše. Z tohoto období se zachovaly některé krátké spisy a díla svatého Jana: *Výstrahy, Výroky o světle a lásce, Hora dokonalosti...*

Od roku 1579 do roku 1582 žil v Baeze. de založil konvent bosých karmelitánů a byl jmenován rektorem této koleje. Patrně zde složil další část *Duchovní písně* i s komentářem k ní a začal psát *Výstup na horu Karmel*.

Roku 1581 byl na provinční kapitule bosých karmelitánů zvolen radním a zároveň převorem v městě Granada. V této době mnoho cestoval a strávil mnoho času víceméně úřední prací. V listopadu téhož roku se v Avile naposledy setkal se sv. Terezií, s Annou od Ježíše založil ženský klášter v Granadě, zároveň se ujal úřadu převora. I přes velké pracovní vytížení dokončil v roce 1584 první redakci *Duchovní písně, Výstup na horu Karmel* i *Temnou noc*. Tempo, jakým světec v této době žil, bylo obrovské.

Roku 1585 napsal v Granadě první redakci *Živého plamene lásky*, podle svědectví jeho osobního sekretáře „během dvou týdnů, kdy byl velmi zaneprázdněn“¹¹ V následujícím roce vznikla druhá redakce *Duchovní písně* a patrně i druhá verze *Živého plamene*.

V létě 1588 byl v Madridu na první generální kapitule nového „tereziánského karmelu“ zvolen prvním radním, mezi jeho povinnosti patřilo v případě potřeby zastupovat generálního vikáře Mikuláše Doriu. Rada sídlila v Segovii, a tak se světec stěhoval sem. Končila nejpłodnější léta Janova života.

Na jaře 1589 by se měl stát opět převorem v Granadě, ale svatý Jan to odmítl a stal se představeným v Segovii. Jeho dny z větší části vyplňovala nesnadná práce spojená s četnými úřady, které zastával. Přesto si našel čas, aby se více věnoval modlitbě a ručním pracím. Je to období, kdy nepíše žádná nová díla, omezuje cestování.

V létě následujícího roku došlo ke konfliktu s otcem Doriou, Jan neskryval svůj nesouhlas s některými postupy. Situace se stále více zhoršovala a nakonec byl zbaven úřadu prvního radního. Šířily se pomluvy, které ho měly zdiskreditovat, mluvilo se o tom, že by měl být vyloučen z řádu.

---

¹¹ Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 16.

Po madridské kapitule byl poslán, víceméně v nemilosti, do samoty v Peñuele,¹² kde reviduje svůj komentář k *Živému plameni*. I zde Jan zůstal klidný a radostný. Sám nám o tom zanechává svědectví, když píše: “v této svaté samotě se cítím velmi dobře.”¹³

2.6 Poslední měsíce života

Světec se rozhodl zůstat prostým řeholníkem, odmítl místo převora v Segovii a začal se připravovat k odjezdu na misie v Mexiku. Právě proto se vrátil do Andaluzie, ale zhoršující se zdraví mu nakonec nedovolilo odjet.

V září 1591, v době, kdy žil svatý Jan v poustevnickém domě v La Peñuele, byl stížen horečkami a jeho zdravotní stav se natolik zhoršil, že se rozhodl přestěhovat do Ubedy, kde byla lékařská péče dostupnější. Nadešlo poslední období světcova života. Byl sužován utrpením smrtelné nemoci, ale i necitelným zacházením místního převora, který se obrátil až v posledních hodinách před světcovou smrtí po rozhovoru s ním.

Svatý Jan od Kříže zemřel ve svých 49 letech v noci na 14. prosince roku 1591 v Ubedě.¹⁴ Dva roky poté bylo tajně převezeno jeho tělo do Segovie, ve které prožil nemalou část svého života.

2.7 Oslavení

V roce 1614 začal proces k jeho blahořečení a v roce 1618 byla poprvé vydána jeho díla. 27. ledna 1675 byl svatý Jan od Kříže blahořečen papežem Klementem X. Kanonizován byl 27. prosince 1726 Benediktem XIII.¹⁵

V minulém století se světci dostalo ještě další pocty, když byl 24. srpna 1926 vyhlášen Učitelem církve za pontifikátu Pia XI. a 21. března 1952 byl prohlášen patronem básníků, kteří píší své básně ve španělské řeči.¹⁶

Podle svědectví Janových současníků byl vzdělaný a velmi inteligentní a rád se věnoval řemeslným pracím, přestože nebyl nijak zvlášť zručný. Zevně se projevoval spíš střídmě, současně byl jemný a radostný, s lidmi ve svém okolí jednal jako skutečný bratr. Svědomitě plnil úkoly, které vyplývaly z jeho úřadů, přitom velice miloval ticho

---

¹² CUMMINS NORBERT: *Osvobození k radosti. Úvod do nauky sv. Jana od Kříže*, Kostelní Vydří: KN, 1994, s. 9.

¹³ TONNELIER CONSTANT: *15 dní s Janem od Kříže*, Brno: Cesta, 1997, s. 8.

¹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁵ Srov. SV JAN OD KŘÍŽE: *Krátké spisy a korespondence*, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 18.

¹⁶ Srov. tamtéž s. 18.

a soustředěnou modlitbu. Svá obdarování, která od Boha dostal, byl schopen a ochoten prohlubovat.

2.8 Dílo svatého Jana od Kříže

Ačkoli jde o dílo rozsahem nesrovnatelně menší, než u některých jiných církevních autorů, jeho tvorba je natolik kompaktní, vzájemně se doplňující a vyžadující, že již z tohoto hlediska jde o dílo jedinečné. Tradičně se uvádí, že napsal čtyři hlavní díla (*Výstup na horu Karmel*, *Temná noc*, *Duchovní píseň* a *Živý plamen lásky*) a několik menších, mezi něž patří i poezie. Každý spis autor napsal s jiným záměrem a za jiným cílem, většinou na přímou žádost konkrétních lidí. Právě poezií se v této práci budeme zabývat nejvíce. Ta tvoří nejlepší a nejautentičtější část jeho díla. „V ní je uchována původní skutečnost (zkušenosti) ve své integrální podobě tak, jak ji vnímá mystik. Symboly, zvláště ten noci, ji částečně znamenají, částečně naznačují a připomínají. Komentář převádí do pojmů či prodlužuje vyjádření velmi značným ochuzením obsahu básně...“¹⁷

Mezi jeho oblíbená témata můžeme zařadit teologální ctnosti jako základ duchovního života, sjednocení, Ježíš Kristus, Slovo a Milovaný, proces duchovního zrání, pasivní a aktivní rozvoj teologálního života, mystika, askeze, žádosti, dynamika hříchu, mlčenlivá modlitba, život v Nejsvětější Trojici.¹⁸

Tato práce se bude zabývat zejména třemi díly tohoto světce, a to *Romancemi* na evangelium „In principio erat Verbum,“ dvaadvacátou kapitolou knihy *Výstup na horu Karmel* a básní *Že dobře já znám pramen*.

---

¹⁷ SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 26.

¹⁸ Srov. tamtéž s. 28.

3 Dvaadvacátá kapitola druhé knihy Výstupu

V následující části se budeme zabývat jedním z nejcitovanějších a také nejznámějších textů svatého Jana od Kříže. Je součástí druhé knihy *Výstupu* a světec v ní mistrným způsobem shrnuje některé podstatné prvky své nauky.

Tato kapitola obsahuje některé často citované myšlenky svatého Jana. Můžeme se s nimi setkat nejen v Katechismu katolické církve (KKC 65 a 73), ale i v Denní modlitbě církve (v druhém čtení v pondělí druhého adventního týdne). Jedná se mimo jiné také o nejcitovanější pasáž z děl tohoto autora v průběhu jednání 2. vatikánského koncilu.¹⁹

3.1 Výstup na horu Karmel

Tato kniha je nesporně nejteologičtější a nejsystematičtější dílo Mystického učitele a patří mezi jeden z nejvýznamnějších novověkých pramenů křesťanské spirituality.²⁰ Autor se v ní zabývá úvodním obdobím duchovního života a především si všímá úlohy lidské aktivity v něm.

3.1.1 Vznik knihy

Svatý Jan knihu začal psát v roce 1578, bezprostředně po svém útěku z toledského konventu, kde byl řadu měsíců vězněn. Ještě dlouho poté měl na těle nezhojené jizvy po bičování a následky mučení se projevovaly po celý jeho život. Právě ve vězení prožil intenzivní zkušenost „mlčícího Boha“. Když Jan později o své zkušenosti přemýšlel, popisoval ji jako „milující matku Boží milosti“, která ho ničí, aby jej znovu stvořila.²¹

I v básni *Za jedné noci temné* (*En una noche oscura*) se odráží toledská zkušenost. Svátý Jan v ní opěvuje štěstí člověka, který se zbavil sobectví „přitahován Bohem a rozlícen láskou k němu jedinému“ a píše o „stesku lásky“ po Bohu a o tom, jak snadné a lahodné se pak zdají duši všechny námahy a nebezpečí této temné noci.²²

Báseň má osm strof ve formě lyry. Světec jí napsal za svého pobytu v konventě El Calvario a v Baeze, tedy někdy mezi listopadem 1578 a červnem 1579. Stala se velice oblíbenou a svatý Jan byl stále častěji žádán přáteli, aby jim své verše vyložil. Začal pro ně tedy psát drobné poznámky, psal také lističky lidem, které duchovně vedl. To všechno

---

¹⁹ Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: *Výstup na horu Karmel*, Kostelí Vydří: KN, 1999, s. 170.

²⁰ Srov. tamtéž 8.

²¹ Srov. MATTHEW IAIN: *Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže*, Kostelí Vydří: KN, 1994, s. 148.

²² Srov. CUMMINS NORBERT: *Osvobození k radosti. Úvod do nauky sv. Jana od Kříže*, Kostelí Vydří: KN, 1994, s. 7.

přispělo ke vzniku knih *Výstup na horu Karmel* a *Temná noc*, které spolu tvoří jeden celek. Světec měl sice v úmyslu napsat komentář k básni, avšak nakonec se jí spíše nechal inspirovat a probral z ní vlastně jen první dvě strofy.

Na vznik *Výstupu* měla vliv nejen zkušenost toledského věznění a následně napsaná báseň *Za jedné noci temné*, ale také programový náčrt Hory dokonalost a některé Janovy dopisy.

Dílo začal svatý Jan psát v roce 1578 – 1579 v El Calvariu, pokračoval v Baeze a poté v Granadě, pracoval na něm do roku 1584, ale nikdy jej nedopsal a kniha proto končí doslova uprostřed věty.

Rukopis *Výstupu* nemáme, ale dochoval se opis otce Jana Evangelisty, Janova zpovědníka a dlouholetého sekretáře, jemuž náš světec zřejmě text sám nadiktoval. Dokument se nazývá kodex z Alcaudete (Alc.) a je uchován v Silveriánském archivu v Burgosu²³.

3.1.2 Obsah knihy

Výstup na horu Karmel je ucelené dílo, které se zabývá tím, „jak se může duše připravit, aby dospěla zakrátko k sjednocení s Bohem.“²⁴ Při psaní autor vychází z vlastní zkušenosti a navíc využívá své výborné teologické znalosti i bohaté zkušenosti z duchovního vedení jiných. „Jan chce mluvit o Bohu, jenž dává sám sebe, a o prostoru, který je v člověku pro tento dar připravený, a zároveň chce uvažovat o Kristově centrální roli v této dynamice.“²⁵ Kniha je považována za Janovo stěžejní dílo a za jeden z nejvýznamnějších pramenů novodobé spirituality.

Světec rozdělil *Výstup* na tři části. V první knize, která má patnáct kapitol, se zabývá temnou nocí, jejím dělením a zdůvodněním její potřeby. Ve druhé uvádí cíl, jímž je sjednocení s Bohem prostřednictvím božských ctností víry, naděje a lásky. Nejprve se zaobírá vírou jako jediným prostředkem sjednocení v rozumu, poté se věnuje tomu, jak Bůh jedná s člověkem. Tato část má celkem dvaatřicet kapitol a její součástí je i 22. kapitola, která bude analyzována na následujících stranách. Ve čtyřiceti pěti kapitolách třetí a poslední části *Výstupu* se autor věnuje ctnosti naděje, potřebou očišťování a velkému tématu lásky.

---

²³ Srov. SV. JAN OD KŘÍŽE: *Výstup na horu Karmel*, Kostelní Vydří: KN, 1999, s. 9.

²⁴ Tamtéž 21.

²⁵ MATTHEW IAIN: *Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže*, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 204.

3.2 Obsah dvaadvacáté kapitoly

Kapitola je zasazena do širšího rámce pojednání o ctnosti víry, která zaujímá ve *Výstupu* přední místo. V jejím úvodu sice lze získat dojem, že se svatý Jan bude zabývat spíš jen lidskou touhou po nadpřirozených poznacích, nicméně ve třetí části celý text dostává nový rozměr, když světec odpovídá na otázku: Proč se Bohu teď nelíbí lidská snaha po získávání poznatků nadpřirozenou cestou, když v době Starého zákona bylo takové jednání dovoleno a Bůh je dokonce přímo vyžadoval? Otázka, která je na první pohled málo důležitá, dává autorovi prostor odpovědět na otázku jinou, která prostupuje celým učením svatého Jana: Jaký je náš Bůh?

Na tuto zjevně nejcennější část kapitoly navazuje díl 8-15, ve kterém světec píše o lidské roli prostředníka na cestě k Bohu a zakončuje praktickými radami ohledně lidí, kteří dostávají různá sdělení mimořádnými cestami (část 16-19).

3.2.1 Bůh ve dvaadvacáté kapitole

Sv. Jan píše: „Protože když nám (Otec) dal svého Syna, který je jeho Slovo, a On nemá jiné, řekl nám všechno jednou provždy v tomto jediném Slově a nemá už, co by říkal.“ (2V 22,3)²⁶. Jde o klíčovou větu této kapitoly a vlastně celé Janovy nauky.

V pozadí tohoto tvrzení jsou dva novozákonní texty, a to prolog Janova evangelia (J 1,1-18) a dva úvodní verše Pavlova listu Židům (Žd 1,1-2). Jan spojil tato dvě poselství (že Kristus je Slovem a že v poslední době Bůh promluvil skrze něj) a domyslel je do důsledků. Ježíš Kristus je jediným Otcovým Slovem a Bůh nám v něm řekl všechno a najednou. Svatý Jan vyjadřuje tradiční nauku o definitivnosti, ukončení a završení Božího Zjevení v Kristu, ale tím zároveň relativizuje mimořádná zjevení a vidění v životě jednotlivých křesťanů.²⁷

Také v katechismu katolické církve se uvádí, že křesťanské dílo spásy jako nová a konečná úmluva nikdy nepomine a nemůžeme už očekávat nové veřejné zjevení před slavným příchodem našeho Pána Ježíše Krista. (KKC 66).

Otec nám dal svého Syna, a proto o něm můžeme říct, že je Bohem přejícím, rozdávajícím, štědrým. Syn je Otcovo jediné Slovo - Otec je štědrý až do krajnosti. Dává nám všechno, co má, své jediné Slovo, kterým je jeho milovaný Syn (2V 22,5) a už nemá

---

²⁶ Používám v celé práci obvyklou zkratku V pro knihu *Výstup na horu Karmel*. (2V 22,3 = druhá kniha, dvaadvacátá kapitola, třetí část).

²⁷ SV. JAN OD KŘÍŽE: *Výstup na horu Karmel*, Kostelní Vydří: KN, 1999, s. 171.

jiné, zůstává chudý. Řekl nám ve svém Slovu všechno a jednou provždy. Dal nám svého Syna jako Bratra, Společníka, Učitele, Výkupné a Odměnu.(2V 22,5).²⁸

3.2.2 Vztah Otce a Syna ve dvaadvacáté kapitole

Světec nám v ní předkládá učení o Bohu, který nás miluje něžnou, mateřskou láskou a v ní nám dává nám svého Syna, věčné Slovo Otcovo, jenž není pouhým zvukem, ale je plné milosti a slávy. Stalo se tělem, a Otec ho posílá v živé Lásce – Duchu, aby přebývalo mezi námi.

3.2.2.1 Ježíš Kristus je jediné Slovo Otcovo

Když světec píše, že „(Bůh) nám dal svého Syna, který je jeho jediným Slovem“, vychází z prologu evangelia svatého Jana: „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh...Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest. V něm byl život a život byl světlo lidí...A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“ (J 1,1-18). Jinde v Písmu je Kristus nazýván „Slovem života“ (1 J 1,1-2) a na dalším místě: „...jeho jméno je Slovo Boží.“ (Zj 19,12-13). Celkem třikrát je Ježíš v Novém zákoně označen jako Slovo, vždy v janovské tradici.

Ve Starém zákoně se často setkáváme s tím, že Boží slovo není pouhým zvukem, ale je silou, jež tvoří, proměňuje i zachraňuje (např. Gn 1,3; Iz 44,24-28; Žl 107,20). V Iz 55, 10-11 můžeme číst: „Spustí-li se lijavec nebo padá-li sníh z nebe, nevrací se zpátky, nýbrž zavlažuje zemi a činí ji plodnou a úrodnou, takže vydává símě tomu, kdo rozsívá, a chléb tomu, kdo jí. Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst: Nenavráť se ke mně s prázdnou, nýbrž vykoná, co chci, vykoná zdárně, k čemu jsem je poslal.“ (Celý starověk byl přesvědčen o tom, že pronesené slovo nikdy není jen zvukem, ale působící skutečností. Když už je jednou proneseno, jeho působení není možné zamezit. Tato účinnost slova dosahovala svého maxima ve formulích požehnání a zlořečení).²⁹

Bůh Otec má jediné Slovo, jediného Syna, kterého miluje, jak můžeme číst v evangeliích synoptiků. Otec v nekonečné Lásce plodí Syna. Nazývá Ježíše svým „milovaným Synem“ při křtu v Jordánu (srov. Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,12) a při proměnění na hoře (srov. Mt 17, 5; Mk 9,7; v Lk 9,36 je namísto „milovaný“ použito „vyvolený“).

²⁸ Srov. VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

²⁹ Srov. POSPÍŠIL CTIRAD VÁCLAV: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha: Krystal OP, 2002, s. 54.

Označení „milovaný Syn“ je zřejmě narážkou na to, jak je v Genezi charakterizován Izák ve vztahu k Abrahamovi (Gn 22,2.12.16).³⁰

I Ježíš mluví o sobě jako o Synu (srov. Mt 11,27; 24,36; Mk 13,32; také často v evangeliu svatého Jana).³¹ Vyjadřuje své vztahy k Bohu jako vztahy syna k otci. V řadě podobností Ježíš sám sebe jasně představuje jakožto Syna poslaného Otcem. Sama o sobě to nebyla žádná novinka. Izrael naýval Jahveho svým Otcem, hlavně kvůli Smlouvě, ale také proto, že byl jeho lidem.³²

V Novém zákoně se Ježíš obrací na svého Otce a hovoří o svém výlučném Božím synovství takovým způsobem, jako by byl Bohu rovný. Prohlašuje, že je Božím Synem ve zcela novém smyslu³³: je jediným Synem, a to v protikladu k ostatním. Je ten, kdo má stejné poznání Otce, jaké má Otec o něm, poznání, které má jen Bůh (srov. Mt 11,25-27; Jn 8,19; Jn 10,33). Navíc v textech, které zajisté patří k nejpůvodnějším se obrací k Otci oslovením ABBA (srov. Mk 14,36; Žid 5,5.8), tento výraz mimo něj nikdo nepoužíval (tak děti oslovují svého otce).³⁴ Značí to intimní vztah s Bohem Otcem.

Další text, o který se sv. Jan opírá ve dvaadvacáté kapitole Výstupu, je úvod do listu apoštola Pavla Židům. Tam se píše: „To, co kdysi říkal Bůh našim otcům skrze proroky mnoha způsoby, vám nyní nakonec v těchto dnech řekl všechno najednou ve svém Synu“ (srov. Žd 1, 1-2) a světec k tomu dodává: „Tím dává apoštol na srozuměnou, že Bůh jakoby oněměl a už nemá, co by říkal, protože to, co kdysi mluvil po částech k prorokům, řekl už vcelku, když nám dal Všechno, to je svého Syna.“ (2V 22,4).

Bůh Otec je ten, který posílá a daruje svého jediného Syna a Syn ví, že je poslán, nechává se Otcem poslat a je naprosto poslušný, zjevuje tím Otce a svým jednáním ho napodobuje. Otec je pravý původce vtělení i všech tajemství Ježíšova života a jeho oslavení a pro Ježíše je Otec východisko i cíl.

„Bůh Otec má pouze jediného Syna, jediné vyústění otcovského působení, jež se vyčerpává ve zrození Božího Syna. Žádná jiná osoba se nemůže zrodit z Otce, jehož celé tajemství spočívá v jediném zrození.“³⁵

Svatý Jan to vyjadřuje svým bohatým básnickým způsobem, když říká: „Ježíš je Otcův milovaný Syn (2V 22,5), je Otcovo Všechno (2V 22,4), v něm přebývá plnost božství tělesně (2V 22,6). Tohoto milovaného Syna, Otcovo Všechno dává Otec jednou provždy

³⁰ Srov. POSPÍŠIL CTIRAD VÁCLAV: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha: Krystal OP, 2002, s. 76.

³¹ Srov. tamtéž 76.

³² Srov. NICOLAS JEAN–HERVÉ: Syntéza dogmatické teologie I.. Bůh v Trojici, Praha: Krystal OP, 2002, s. 50.

³³ Srov. tamtéž 50.

³⁴ Srov. tamtéž 50.

³⁵ DURWEL, F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 32.

nám (2V 22,3). Nyní už mu nezbývá nic, co by nám ještě mohl dát nebo říct. Zůstává chudý, „oněměl“ (2V 22,4). Teď „ v době milosti“ (2V 22,3), když už nám Otec dal Všechno, neúnavně ukazuje na Syna, chce, abychom hleděli jen na něj (2V 22,5) a projevuje svou nespokojenost, když to neděláme (2V 22,5).“

Syn je z lásky k Otci „podrobený jiným a ztýraný“ (2V 22,5), je Otcem darovaný jako náš „ Bratr, Společník, Učitel, Výkupné a Odměna“ (2V 22,5), ale ve skutečnosti je Syn mnohem víc, než si „žádáme a přejeme“ (2V 22,4), mnohem víc, než si dovedeme představit, protože v něm přišlo všechno dobro (2V 22,5). Láska je střed celé ekonomie spásy...Pravdy víry, z kterých žijeme, jsou mnohostranná hlediska rozhovoru lásky mezi Bohem Otcem a lidským pokolením. V tomto rozhovoru je Kristus konečné a definitivní Slovo, které nám bylo řečeno „v těchto posledních dnech.“³⁶

„Bůh je láska. Samo bytí Boha je láska. Když pak v plnosti časů posílá (Otec) svého jednorozeného Syna a Ducha lásky, zjevuje Bůh své nejhlubší tajemství; věčné sdílení je on sám: Otec, Syn a Duch svatý...“ (KKC 221).

„ U Boha Otce je láska na prvním místě darováním sebe sama; v Božím Synu je láskou, která přijímá. Ovšem následně se u Otce projevuje se stejnou silou jako láska přijímající a u Syna jako láska dávající.“³⁷ Láska je společná Otci i Synu. „Otec přivádí Syna na svět, ale je na Kristu, aby svolil Otci, jenž ho zrodí. To, čím je, a skutky, které koná a slova, která říká, to všechno dostává od svého Otce v jeho otcovství: „Všechno, co Bůh Otec dává svému Synu, mu dává, když ho plodí. Podle biblického vyjádření se Ježíšův souhlas, který dává Bohu Otci, nazývá poslušnost. Především apoštol Jan představuje poslušnost jako ctnost, která je vlastní Božím Synu, jako výraz jeho synovství: v poslušnosti Ježíš je a projevuje se jako Boží Syn.“³⁸

U sv. Jana je Ježíš Slovem Otcovým, které nám Otec dal. Otec velkou Otcovskou láskou plodí jediného Syna, který přijímá aktivně Otcovo plození a odpovídá synovskou láskou která se projevuje poslušností vůči Otci a rozdává, roznáší, „kontaminuje“ Boží láskou svět.

---

³⁶ Srov. CUMMINS NORBERT: Osvobození k radosti. Úvod do nauky sv. Jana od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1994, s. 28.

³⁷ DURWELL F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998; s. 39.

³⁸ Tamtéž s.36.

4 Romance na evangelium „In principio erat Verbum“

Čím jednodušší básnickou formu světec v *Romancích* zvolil, tím působivější je teologie, kterou obsahují. Vzniklo tak neopakovatelné dílo, škoda jen, že není možné ho zde citovat celé.

4.1 Zrod básní

O okolnostech vzniku *Romancí* toho známe pramálo. Bezpečně víme jen to, že básně vznikly v době, kdy byl svatý Jan vězněn bratry karmelitány v toledském konventu, tedy od prosince 1577 do poloviny srpna 1578. Šlo o období pro světce nadmíru bolestné, neboť byl fyzicky i psychicky týrán, trpěl podvýživou a jistě měl obavy o osud reformy, kterou, spolu se sv. Terezií od Ježíše, pomáhal uvádět do života.

Právě tehdy napsal verše tvořící téměř třetinu jeho básnického díla. *Romance* vznikaly zřejmě postupně v průběhu věznění. Avšak vzhledem k obsahu díla je také možné, že jde o nedokončenou skladbu.³⁹ Vezmeme-li v úvahu, že tématem prvního dialogu mezi Otcem a Synem je stvoření a tématem druhého je vtělení, pak tento názor nemůžeme vyloučit.

Někteří autoři pokládají *Romance* za biblicko - liturgickou meditaci o Trojici a o dějinách spásy a domnívají se, že byly napsány na základě zbožných meditací svatého Jana. Jiní, např. S. Ros García, se podle mého mínění celkem oprávněně domnívají, že jádrem tohoto díla je osobní mystická zkušenost svatého Jana.⁴⁰

Jedná se o Janovu základní výpověď o Bohu. A ta je ve svém způsobu vyjadřování velice odlišná od teologických pojednání o Nejsvětější Trojici. Jan se vyjadřuje slovy plnými citu⁴¹, kterými se pokouší popsat těžko vyjádřitelné Boží věci. V *Romancích*, stejně jako v jeho další tvorbě se výjimečným způsobem doplňují jeho teologické znalosti, které získal studiem na prestižní teologické fakultě v Salamance, s osobní zkušeností člověka, který ve svém životě prožíval setkávání s milujícím Bohem.

Podle vyjádření svědků světec nepsal své básně proto, aby někoho vedl nebo se k něčemu vyjadřoval, ale „prostě proto, že to potřeboval vyslovit.“⁴²

---

³⁹ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Četba křesťanských mystiků I: sv. Jan od Kříže, schémata k semináři vypsaném v akademickém roce 2005/6 na KTF UK, dosud nepublikováno.

⁴⁰ Srov. tamtéž.

⁴¹ Srov. VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: sborník Učitel víry III, Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

⁴² Srov. MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 216.

4.2 Literární druh a forma

Formou jde o prosté, jednoduché epické skladby, které jsou svým jednoduchým rytmem a nijak složitými rýmy podobné lidovým romancím. Většinou jsou krátké a snadno se pamatují. Svatý Jan v nich používá mnoho lidových obrátů a vyjádření. To *Romance* odlišuje od jeho ostatní básnické tvorby.

Nicméně v šestnáctém století, v době života svatého Jana, byly romance velice oblíbenou, dosti běžnou formou básnického vyjádření a často se jednalo o milostnou poezii. Forma lidových nápěvů byla hojně využívána také španělskými kazateli té doby pro křesťanskou tematiku, ve Španělsku té doby to nebylo ničím neobvyklým.⁴³

Obsahem jde o biblicko-teologickou kontemplaci tajemství Trojice a vtělení, která jen málo užívá teologického jazyka a hojně využívá lidových výrazů a vyjádření, dobře se pamatuje, je blízká prostému lidovému cítění a také se velmi hodí ke zhudebnění.⁴⁴

4.3 Struktura skladby

Romance se skládá z devíti obrazů, které jsou vzájemně propojeny, navazují na sebe a tvoří tak jeden celek:⁴⁵

- 1) Prolog – láskyplný vztah uvnitř Nejsvětější Trojice (Romance 1-2)
- 2) První dialog mezi Otcem a Synem - stvoření světa (Romance 3-4)
- 3) Intermezzo – advent lidstva a starce Simeona (Romance 5-6)
- 4) Druhý dialog – vtělení (Romance 7-8)
- 5) Epilog – narození Páně (Romance 9)

V další části práce budou podrobně představeny třetí, čtvrtá, sedmá a osmá romance jejichž hodnocení bude uvedeno v následujícím odstavci – v těchto romancích je nejvíce kladen důraz na dialog mezi Otcem a Synem. Proto je zde také nejvíce patrný úhel pohledu svatého Jana na danou tematiku, jak vnímal a vnitřně prožíval vztah Otec – Syn. Také v první a druhé romanci umožňuje světec čtenáři nahlédnout do světa sdílené radosti Boží. Ostatní romance budou uvedeny pouze okrajově, přestože jsou velice krásné, ale jejich obsah týká zvoleného tématu v menší míře.

---

⁴³ Srov. tamtéž 210.

⁴⁴ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Četba křesťanských mystiků I: sv. Jan od Kříže, cyklus přednášek uskutečněných na KTF UK, 2005, dosud nepublikováno.

⁴⁵ Zde se přidržuji rozdělení, které uvedl P.V. Kohut ve svém článku „Žít životem Boha“ vydaném v 3--4 čísle časopisu *Salve* v roce 2006.

V prologu Otec vyjadřuje svoji lásku k Synu, kterou přenáší na každého, kdo miluje Syna. „ Otec daruje sebe i Ducha svatého tomu, kdo miluje Syna, tolik milovaného Otcem.“⁴⁶

Ačkoli téma prvního rozhovoru je stvoření a druhého vtělení, oba dialogy se navzájem nápadně podobají a mají téměř totožný průběh. V obou je iniciátorem Otec, který v lásce nabízí Synu obdarování. Syn sdílí Otcovu touhu, radostně přijímá, vyjadřuje přání být v tom aktivní a projevuje lásku Otci i snoubence, která je tím obdarováním. Oba, Otec i Syn touží dát snoubence podíl na jejich vzájemné lásce.

4.4 Vztah Otce a Syna v Romancích

Světec se v těžkém životním období upíná k Božímu působení v dějinách spásy, k tajemství stvoření a vtělení a k nepochopitelnému způsobu jímž je Boží dobrota přítomná ve světě. Boží dávání se vrcholí v tajemné „výměně“, která v nás vyvolává úžas.

4.4.1 První Romance „Ohledně Nejsvětější Trojice“

Úvodních dvanáct veršů romance nás nenechá na pochybách, která část Písma byla našemu světcovi inspirací. Vyskytují se zde výrazy jako „...Slovo přebývalo, žilo, vlastnilo...“⁴⁷, slovo „počátek“ se zde vyskytuje 12x. Bylo to na samém úsvitu dějin...

Třetí a čtvrtý verš naznačuje, že půjde o niterné vyznání básníka, nikoliv strohý teologický traktát.

Od třináctého do šestnáctého verše básník obrací svou pozornost k Otci. Zde se čtyřikrát vyskytuje slovo „stále“. Svátý Jan vnímá Otcovu stálost jako něco podstatného. Navíc Otec ve vztahu k Synovi „dává“ a „má“, také „počíná“ a „podržuje“. To všechno lze shrnout do pojmu „plození“, „Otec působí pouze jediným způsobem, totiž plozením, jež je provázeno láskou“⁴⁸

Verši sedmnáct až dvacet popisuje slávu společnou Otci i Synu, „...kterou měl Syn v Otci a Otec v Synu vlastnil...“. Tím nás světec uvádí do života Boha jako Trojice.

V jednadvacátém až šestadvacátém verši sv. Jan pozvolna vstupuje do tohoto tajemství. Zde „...milovaný a milující jeden v druhém dlel...“ a „...ona láska, která je sjednocuje...“ se shoduje s Otcem i Synem, je jim rovna a má stejnou hodnotu jako Otec a Syn.

---

⁴⁶ KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Žít životem Boha, in: Salve 3–4 (2006) 143–171, 152.

⁴⁷ V celé práci používám překlad Romanci od P.V. KOHUTA, který byl použit při přednáškách na KTF UK, a zčásti publikován in: Učitel víry III. Bůh svatého Jana od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

⁴⁸ DURWELL F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 42.

V dalších verších (27-36) nastává okamžik, kdy sv. Jan naplno otevírá společenství Nejsvětější Trojice - „...tři Osoby a jeden milovaný/ mezi všemi třemi byl...“ „...a jedna láska v nich všech/ je činila jedním milujícím...“. V devíti verších jsou klíčová slova: „milovat, milující, milovaný, láska v nich všech.“

Pro poslední část této romance je charakteristické slovo „láska“ vyskytuje se zde čtyřikrát, a to ve spojení se slovy „nekonečná“, „jediná“, „jedna“. Láska je zároveň „...bytím, které jediné sjednocuje...“, „...nevýslovným poutem, které není možné vyjádřit...“, „...je jejich bytností...“. A nakonec „ čím víc jedna, tím více lásky působila.“

V první romanci nám sv. Jan svými verši umožňuje nahlédnout do stálosti nekonečného Boha, který od věků žije ve Trojici.

4.4.2 Druhá Romance „O sdílení třech osob“

Následujících třicet veršů lze rozdělit do několika celků. Předně celý monolog se odehrává v „...oné nesmírné lásce,/ která z obou vycházela...“, v Duchu svatém.

Ještě předtím, než je řečeno, co vlastně Otec Synu řekl, chce se s námi světec podělit o poznání, jakou povahu Otcova řeč má. Jsou to „...slova velkého obdarování, slova tak hluboké rozkoše...“, že jim mohl rozumět jenom Bůh, proto pouze Syn se z nich mohl těšit. A jediné Synu náležela a patřila ta Otcova slova velkého obdarování.

„Kdokoli přijímá dar, dovoluje dárci dávat. Schopnost přijímat není ryzí pasivitou, v samotném aktu darování představuje jistou kauzalitu, a sice kauzalitu receptivní. Dvě bytosti, jež se milují, poznávají tuto zkušenost, když ve vzájemném přijímání umožňuje každá z bytostí té druhé milovat. Skrze nabídnuté přijetí má Syn účast na svém vlastním zrození, na tryskání Ducha.“⁴⁹

Otcovým slovům, která říká Synu, není možno rozumět úplně, ale o tom, co pochopit lze, píše světec ve verších 57-60: „...Synu, jediné tvá společnost mě uspokojuje, / bez ní nejsem uspokojen, / všechno, co mě uspokojuje, / to všechno je v tobě a v tobě jsem to chtěl...“

Následující čtyři verše si můžeme vztáhnout osobně: „...kdo se ti více podobá,/ mě více ukojil...“ A pokračuje: „... a ten, kdo ti v ničem není podobný,/ ve mně by nic nenašel...“

Otcova řeč pokračuje: „ ...v tobě se mi zalíbilo, ty jsi život mého života, světlem mého světla, mou moudrostí, podobou mé podstaty, velmi se mi v tobě zalíbilo...“

---

⁴⁹ DURWELL F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 35.

Posledních šest veršů směřuje k Synu, ale dotýká se také toho, který si Syna zamiluje: „...kdo si tě zamiluje, Synu, / (tomu) sebe sama bych dal, / a láska, kterou v tobě (Synu) mám, / tutéž bych do něj (člověka) vložil, / protože (on) si zamiloval (tebe, Synu) toho, kterého mám tak rád.“

Znovu a znovu nás svatý Jan ve svých verších nechává pocítit čínorodost Boží lásky, která je toužící, „vášnivá“ a vynalézavá v sebedarování ...

4.4.3 Třetí Romance „*O stvoření*“

Zatímco v první a druhé Romanci je představeno Boží společenství Lásky tak, jak je od počátku, ve třetí Romanci vstupujeme do okamžiku těsně před stvořením. Dialog, který probíhá mezi Otcem a Synem od nepaměti, dostává konkrétní podobu ve stvoření.

Ve verších 77-86 Otec pokračuje a svěřuje Synu své přání. Touží se rozdávat, přivítat ve společenství Třech ještě někoho, komu by svou lásku dal, snoubenku, stvoření.

Protože Otec nadevše miluje Syna, dává mu všechno, nic si nenechává pro sebe. Chce mu dát i snoubenku, aby také ona měla podíl na Otcově lásce k Synu⁵⁰: „...Snoubenku, která by tě milovala, / můj Synu, dát bych ti chtěl, / (Snoubenku), která by si pro tvou hodnotu zasloužila / být v naší společnosti, / jíst chléb u jednoho stolu, / tentýž, který jsem já (Otec) jedl, / aby poznala dobra, / která jsem měl v tobě (Synu), a aby mi lichotil / kvůli tvému půvabu a svěžesti...“ Otec projevuje přání, aby se snoubenka těšila ze Syna. V této jedné strofě o deseti verších se sv. Jan dvakrát vrací k popisu Otcova něžného vztahu k Synu. Jako by Otec „měl oči jen pro Syna“, raduje se z něj a nemůže jinak, než zahrnovat jej svou láskou a jak by mohl nemilovat toho, kdo miluje jeho Syna.

Tato láska Otce k Synovi přiměje Otce ke stvoření. Tedy žádná spekulace typu: „Bůh stvořil svět z vlastního rozhodnutí, bez jakéhokoliv nucení, Bůh tedy nemusel svět stvořit...“ Mystik to vnímá jinak: Bůh „musel“ stvořit svět, protože je Láska a ta má bytostnou potřebu se sdílet.⁵¹

„...Snoubenka by si to zasloužila pro tvou (Synovu) hodnotu...“ a která by pro Synovu hodnotu poznala dobra, která v něm Otec měl a pro Synův půvab a svěžest, které tolik těší Otce, že snoubenku přivítá u jednoho stolu a bude s ní jíst jeden chléb, protože ona miluje Syna a to má společné s Otcem. Snoubenka může sdílet Boží bytí tehdy, jestliže bude milovat Syna...

⁵⁰ Srov. MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 212.

⁵¹ Srov. VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

Následují verše 87-98. Syn, který až do této chvíle mlčel, nyní odpovídá, touží být Otcem obdarován, od Otce přijímat a sám sebe dávat a říká: „...Velmi za to děkuji, Otče, ...snoubence... svůj jas bych dal, / aby skrze něj viděla... tebe a to, že celé mé bytí jsem přijal od tebe...“

Ani Syn si neponěchává nic pro sebe, všechno bez meškání dává Otcí. Je zcela rozhodnut dát snoubence všechno, co má, dát jí všechno, co dostal od Otce, veden stejnou láskou jako Otec. Ta láska je tak veliká, že vlastně nemůže jinak než dávat. Nevěsta se tak může těšit z krásy Otce, a Otec chce, aby se nevěsta radovala ze Syna. „Jako by stvoření bylo plodem překypující Boží nezištnosti.“⁵²

Syn chce dát snoubence svůj „jas“, své světlo, bez kterého snoubenka neuvidí Otce. Touží „...sevřít snoubenku ve své náruči...“ a ukázat jí Otce, aby se i ona „...v Otcově lásce roznítla...“ a „nekonečnou rozkoší / by Otcovu dobrotu velebila...“

„Bůh jakožto tajemství života a společenství, jako láska Trojice a vtělení Syna jako projev v čase a prostoru, v dějinách lidí, představuje první a základní teologickou, kristologickou a mystickou vizi, z níž svatý Jan od Kříže vychází a již se v každém okamžiku drží.“⁵³

4.4.4 Čtvrtá Romance (*Pokračuje*)

Úvodní, devětadevadesátý verš popisuje klíčový okamžik v dějinách světa. Otec řekl: „Ať se tedy stane, co tvá láska zasloužila; a v tomto výroku (...) stvořil svět, palác pro snoubenku.“ Činorodá láska a sebedarování Otce s Syna má od tohoto okamžiku konkrétní, hmatatelnou podobu. Je plodící...

„Palác (...) učiněný ve velké moudrosti (...) do dvou pokojů, horního a dolního rozdělil (...) Třebaže bytí a místa (...) rozdělil, (ale) všichni jsou jedním tělem snoubenky, o které řekl: že láska samotného Snoubence z nich snoubenku učinila.“

Rozhodující pro snoubenku a její jediná jistota je láska Snoubence. Poté zazní Snoubencův příslib, že „onu jejich nízkost on pozvedne“. A hned dodává jak: totálním sebedarováním. „Ve všem podobný on se jim učiní, / cele se jim vydá, / s nimi bude přebývat, / Bůh bude člověkem, / člověk Bohem bude, / bude se s nimi stýkat, / jíst a pít, s nimi neustále / on sám zůstane...“ Syn chce být a zůstat s námi.

---

⁵² Srov. MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 212.

⁵³ Srov. LÁZARO EUTIQUIO GARCIA: Kristus v mystice svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 53–75.

Jako by i to bylo Synu málo, slibuje lidstvu „...protože byl hlavou snoubenky, kterou měl, / s níž by všechny údy / spravedlivých spojil, / kteří jsou tělem snoubenky, / kterou by držel ve svých pažích něžně / a tam jí svou lásku dal; / tak spojené v jedno / k Otcí by ji pozvedl, / kde by se toutéž rozkoší kterou se Otec těší, těšili; ...“

...“takže, jako Otec a Syn / a ten, který z nich vycházel, / jeden žije v druhém, / tak by i snoubenka byla, / že do svého Boha pohroužena, / život Boha by žila.“

„Podle plánu má Slovo vykonat kruhový pohyb – jak stojí ve čtvrtém evangeliu: „Vyšel jsem od Otce a přišel jsem na svět. Teď svět opouštím a navracím se k Otcí“ (J 16,28). Syn zamýšlí opsat kosmický oblouk, v němž něžně obejmě svou nevěstu – „lásku svou jí projeví“ – a povznese ji do života Otce. Nevěsta, „tělo“, jehož je Kristus „hlavou“, znamená lidstvo a jeho záchrana vyžaduje Ježíšovu obět’.“⁵⁴

4.4.5 Pátá a šestá Romance

Ve verších 167-200 se světec dotýká dlouhého období čekání. Advent lidstva, doba oblečená do „naděje, která jim shůry přicházela“. Ani čekání na Spasitele se neodehrávalo bez aktivního Božího přispění.

Ve verších 203 až 220 sv. Jan nechává vystoupit starce Simeona, který zosobňuje stále napjatější očekávání příchodu Spasitele a jemuž Duch svatý⁵⁵ „dal své slovo (...) že on do svých vlastních rukou / samotného Boha vezme, / a bude jej držet ve své náruči, / a k sobě přivine.“ Připomeňme si, co řekl Syn Otcí ve verších 137 a 138 ...“cele se jim vydá, / a s nimi bude přebývat“...Bůh ve světě zůstává.

4.4.6 Sedmá Romance: dialog (*Pokračuje vtělením*)

V sedmé romanci se ocitáme těsně před samotným vtělením, sledujeme dojemný rozhovor Otce a Syna. Jako by se Otcí nyní, když onen okamžik již nastává, trochu nechtělo přesvědčovat Syna, aby podstoupil to, co, jak dobře ví, bude krutým utrpením. Otec „láskyplným hlasem“ promlouvá: “Vidíš Synu...“ A pokračuje: Vidíš Synu, že tvoje nevěsta je stvořena k tvému obrazu, a čím více se ti podobá, tím více se ti líbí. Ale lišíte se od sebe tělem...Zákon dokonalé lásky však praví, že milující se má co nejvíce podobat milovanému...“⁵⁶

⁵⁴ MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem, Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 212.

⁵⁵ Zde je jediné místo v *Romancích*, kde sv. Jan přímo jmenoval třetí božskou osobu.

⁵⁶ MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995, s. 214.

Tento druhý dialog mezi Otcem a Synem se je popsán ve verších 229-266 a probíhá podobně, jako předchozí rozhovor (verše 77-98):

- 1) Otcova nabídka = projev Otcovy lásky k Synu
- 2) nadšený souhlas Syna = projev lásky Syna k Otci
- 3) nabídka se vzájemnou láskou Otce a Syna stává skutečností a tím se projevuje ve stvoření a také tvorstvo má podíl na vztahu Otce a Syna.

Svatý Jan na jiném místě píše: „Je třeba také vědět, že Bůh pohlíží na všechny věci pouze v podobě svého Syna, v němž jim dal přirozené bytí a udělil jim mnoho milostí a přirozených darů tím, že je učinil dokonalé a bez vady... Nadto je pouze v této podobě svého Syna dal odít krásou, když jim udělil bytí nadpřirozené. K tomu došlo, když se (Syn) stal člověkem a vyvýšil je do Boží krásy...“⁵⁷

Ve čtrnácti verších (245-258) je obdivuhodně popsán vztah Syna k Otci, když Syn říká: „Mou vůlí je (ta) tvoje (...) a slávou, kterou mám, je, že tvá vůle je mou“.

Svatý Jan propojil slovo „vůle“ a „sláva“ se slovy „má“ a „tvá“. A poté pokračuje slovy jako „tvá vznešenost a dobrota, tvá velká moc, spravedlnost a moudrost“, „tvá krása, sladkost, svrchovanost“ a vyslovuje plán spásy: „půjdu jí zvěstovat světu, a zprávu (o tobě) mu dám.“

„Svatý Jan od Kříže je uchvácen Ježíšem Kristem a zároveň přesvědčen o spásonosné Boží vůli. Teologicky vyznává Krista postaveného do středu spásonosného Božího plánu, středu zjevení; v něm Bůh sám sebe úplně vydal člověku a v osobě Kristově končí vzájemná vzdálenost, a stesk a touha po sjednocení se proměňují v základní jednotu Bůh-člověk.

Stvoření, vtělení a tajemství Syna Božího, který se stal člověkem, nejsou události souběžné a uzavřené, nýbrž výraz Otcovy lásky k Synovi, projev jeho slávy a zapojení člověka právě do těchto dějin společenství. Ježíš Kristus v sobě bez přerušení i artikulovanou formou soustřeďuje a představuje veškeré dílo Boží v linii sestupné i vzestupné.“⁵⁸

„Syn „vychází“ od Otce a staví se mu tváří v tvář v nekonečné jinakosti, a jde dokonce tak daleko, že se vtěluje do stvoření...“⁵⁹

---

⁵⁷ LÁZARO EUTIQUIO GARCIA Kristus v mystice svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 53–75.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ DURWELL F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 32.

Ve verších 259-266 obrací znovu svou pozornost ke snoubence, když říká: „Půjdu hledat svou snoubenku a na sebe vezmu její námahu a strádání (...) a aby měla život, zemřel bych pro ni.“

Znovu vidíme, jak moc Syn touží být s námi, přestože ví, že to bude cesta bolesti a utrpení. Půjde do „jezera“ pro nevěstu a „vytáhne“ ji ven.

Závěrečným veršem uzavírá: ...“ (Otče) tobě bych ji vrátil“ ...

4.4.7 Osmá Romance (*Pokračuje*)

Rozhovor skončil, vše už bylo řečeno. Dialog mezi Otcem a Synem přechází do činů uskutečněných ve stvoření. Ve verších 267-286 Otec „zavolal“ a „poslal“ archanděla k „jedné panně“ a tajemství se stane s jejím souhlasem. Tajemství, ve kterém „Trojice tělem Slovo oděla; / a třebaže tři konají dílo, / v jediném se dělo; / a Slovo se vtělilo / v lůně Mariině.“

Od té chvíle „ten, který měl pouze Otce, / již také Matku měl, / (jen) z jejího nitra své tělo přijal; / proto Synem Božím / a (Synem) člověka se nazýval.“

4.4.8 Devátá Romance (*O narození*)

Středobodem poslední romance sv. Jana je „výměna“, která nastala narozením Pána. Lidé oslavovali, andělé zpívali v nebesích, neboť došlo k nevídaným zasnubám. Bůh plakal v jesličkách a Matka Boží „byla v úžasu / nad tou výměnou, kterou viděla; / pláč člověka v Bohu, / a v člověku radost, / což jednomu i druhému / předtím tak cizí bývalo.“

Nastal čas „výměny“, Otec z lásky poslal svého Syna a ten z lásky přijal a stal se člověkem. To je tajemství Božího sebedarování. Svatý Jan vyjadřuje prostou řečí toto nepopsatelné Boží tajemství o Božím pláči v člověku a lidské radosti v Bohu. A tak stojíme spolu se svatým Janem v úžasu nad tou výměnou.

4.5 Reflexe o rozhovorech mezi Otcem a Synem

Ve druhé romanci začíná Otec mluvit k Synu a odhaluje hloubku lásky, která je spojuje. Dvaceti verši básník opěvuje tento důvěrný, láskyplný vztah, jako by byl stále nový. Poté Otec pokračuje, v deseti verších učiní Synu nabídku, kterou Syn okamžitě přijímá a poprvé promluví, a to ve dvanácti verších. Otec reaguje ve čtvrté romanci. Jen dva verše, „ať se stane to, co tvoje láska zasloužila“ a následuje čin, stvoří svět. Druhý dialog se odehrává v sedmé romanci. Znovu, jako v prvním dialogu, začíná Otec, který v šestnácti verších nabízí Synu snoubenku, Syn v jednadvaceti verších odpovídá Otcí,

příčemž posledních dvanáct se podobá „programovému prohlášení jeho díla spásy ve světě.“

Celá tato „prostorová“ nebo „rozměrová“ struktura básně vzbuzuje dojem, jako by Otec postupně mluvil stále méně, jako by postupně utíchal a Syn, jako by postupně byl stále aktivnější (a zároveň jako by snoubenka zaujímal nebo spíš dostávala stále větší a větší „prostor“ nebo byla nějak „blíž“) pozvolna rozhovor mezi Otcem a Synem ustal, jako by už nebylo co říct a místo slov pokračoval „dialog“ v činech, ve vtělení.

4.6 Závěr

Otec a Syn jsou v *Romancích* spojeni nekonečně silným proudem lásky. Ta je přivádí k neustálému sebedarování; taková už je jejich božská přirozenost: nejenže je Otec Bůh tím, že se dává Synovi, ale i Syn je Bůh tím, že je obrácen směrem k Otci. Otec a Syn jsou ve vzájemnosti lásky skrze Ducha svatého.⁶⁰

Světec napsal Romance ve svých třiceti pěti letech. Většinu svého života prožil v podmínkách pro moderního člověka těžko představitelné chudoby. Při práci ve špitále i později se dotýkal lidské nemoci, bolesti a ran, a přes tyto zkušenosti podává v *Romancích* svědectví o tom, jak se Bůh dotýkal jeho samotného v nejtěžší době jeho života.

Jan, vězeň, který mnoho měsíců trádal po stránce fyzické i psychické, napsal devět romancí, dvaatřicet strof a třistadeset veršů o tom, jaký je náš Bůh. O Otci a Synu a o Lásce, která je spojuje a jež je tak mohutná, že stvoří svět a člověka a zahrne ho veškerým Dobrem. Janova intenzivní a niterná básnická výpověď je zároveň intimní a zneklidňující.

---

⁶⁰ Srov. DURWELL F.-X.: *Duch Otce a Syna*, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 35.

5 Báseň „*Že dobře já znám pramen*“

Mystický učitel nám v ní ukazuje Boha Otce jako zdroj veškerého dobra, jenž nás živí a sytí. Bůh Syn nám dává své tělo v eucharistii a Bůh Otec nám v ní dává svého Syna, své všechno. Děje se to v nekonečné Lásce, v Duchu.

5.1 Tři kodexy

Dnes jsou k dispozici tři kodexy básně *Pramen*, které se však navzájem liší.⁶¹ Ve všech případech se jedná o opisy, autorův originál nemáme. Jedná se o tyto kodexy: kodex z Jaénu, ze Sanlúcaru de Barrameda a ze Sacromonte v Granadě.

Nejkratší z nich je kodex z Jaénu, jenž obsahuje deset strof, v rukopisu ze Sanlúcaru de Barrameda nacházíme jedenáct strof a nejdelší skladba je uchována v Sacromonte a zahrnuje třináct strof.

U kodexu ze Sanlúcaru jsou na okraji připsány poznámky rukou svatého Jana. Musel ho tedy číst, přesto do samotného textu básně nezasáhl, ačkoli je o jednu strofu bohatší, než verze z Jaénu. Právě proto, že Jan tuto verzi prokazatelně četl a onu devátou strofu v ní ponechal, byla vědci dlouho vydávána v této podobě a strofy, které v tomto rukopise scházely, byly považovány za neautentické.

Avšak později bylo zjištěno, že kodex ze Sacromonte v Granadě zřejmě opsal Janův dlouholetý sekretář, průvodce a zpovědník Juan Evangelista de Molina López. Velmi dobře svatého Jana znal a zcela jistě byl seznámen s jeho dílem. Je velmi nepravděpodobné, že by do básně vepsal strofy, které by nebyly napsány svatým Janem, jenž byl jeho milovaným učitelem.

Prameny mluví o tom, že báseň vznikala zřejmě postupně. První verze obsahovala deset strof a je uložena v Jaénu, později byla svatým Janem rozšířena o další strofu, jak je doloženo v Sanlúcarském kodexu, a nejmladší verzi obsahující třináct strof najdeme v Granadském Sacromonte. Tato teorie se jeví jako docela pravděpodobná, vzhledem k tomu, že svatý Jan takto postupoval i u jiných svých děl (například u Duchovní písně).

5.2 Vznik básně

Báseň vznikala ve třech či čtyřech etapách. Její první podoba je zachycena patrně v Jaénském kodexu, měla by to být nejstarší a základní verze, která nejspíš vznikla už v toledském vězení. Někdy v letech 1578-1585 autor připsal devátou strofu, jak je uvedeno

---

⁶¹ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Eucharistie: zjevení Otcovy lásky a brána k Trojici. Mystická básen Jana od Kříže *Že dobře já znám pramen*, in: *Salve* 2 (2005), 75–99.

v kodexu ze Sanlúcaru, a jako poslední vznikla pravděpodobně verze ze Sacromonte v Granadě čítající třináct strof.

Zdá se, že rozhodující impuls pro vznik poemy *Pramen* bylo to, co světec prožíval v průběhu krutého věznění v Toledu. V oněch více než osmi měsících, které strávil v nepředstavitelně těžkých podmínkách toledského žaláře, vznikla podstatná část světcova básnického díla. Po čas věznění nesměl svatý Jan sloužit mši ani přistupovat ke svatému přijímání. Jistě velice toužil po Nejsvětější svátosti a báseň *Pramen* je toho vyjádřením.

„Jakoby právě uprostřed oné skličující temnoty objevil nezpochybnitelnou Boží přítomnost! Janovi je odmítán přístup k eucharistii, a právě za této okolnosti ji „objevuje“ docela novým, mystickým způsobem: jako znamení zjevení Otcovy lásky v Kristu, která se stává pokrmem věřících.“⁶²

Autor se nechává inspirovat biblickou a teologickou literaturou. Jedná se hlavně o ústřední symbol pramene, který se vyskytuje na mnoha místech v Písmu. Nejpravděpodobnější jsou texty o prameni vytékajícím z Hospodinova chrámu (Ez 47,1-12), o prameni živé vody, o kterém mluvil Ježíš se samařskou ženou (J 4,10-14) nebo proudy živých vod, které plynou z Ježíšova nitra (J 7, 37-39).⁶³ Je možné, že se svatý Jan nechal inspirovat také křesťanskou literaturou, která s motivem pramene hojně pracuje.

5.3 Rozbor básně

Jako celé mystikovo dílo, i tyto verše obsahují jednoznačný symbolický náboj. Avšak na rozdíl od ostatní poezie je jejich jazyk mnohem teologičtější. Vůbec celá báseň působí dojmem, jakoby se zde neustále proplétala teologická reflexe s obdivuhodnou kontemplací lásky.⁶⁴

Hlavní symbol, symbol pramene, zde odpovídá Bohu Otci, ačkoli se často tvrdí, že Nejsvětější trojici. Osmá a devátá strofa, které jsou věnovány Synu a Duchu svatému, nemluví o těchto božských Osobách jako o „prameni“, ale jako o „proudech“, které „z tohoto pramene“ (v osmé strofě) nebo „z těchto dvou“ (v deváté strofě) vycházejí.

---

⁶² KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Eucharistie: zjevení Otcovy lásky a brána k Trojici. Mystická báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen, *Salve* 2, 2005, 75–99.

⁶³ Srov. tamtéž .

⁶⁴ KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Bůh svatého Jana od Kříže, in: *Učitel víry III.*, Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

Navíc až do osmé strofy, která je věnována Synu, nedochází k žádnému formálnímu ani materiálnímu posunu, všechny jsou věnované Bohu Otci.⁶⁵

Báseň lze rozdělit na dvě části. Prvních sedm (či osm, nebo deset) strof může tvořit její první část a poslední tři strofy by vytvářely druhý díl poemy. V první části básně se uvádí „onen pramen“, v druhé části „tento pramen“.

Jde o dvě různé perspektivy, z kterých světec nahlíží pramen, tedy Otce. Můžeme říci, že báseň *Pramen* věnoval sv. Jan Bohu Otci.

„V básni *Pramen* Jan obdivuhodně ztvárnil svou víru v Otce, Boha, který se rozprostírá nad člověkem jako život a milost prostřednictvím ostatních dvou Osob Trojice, jímž je také pramenem; a konečně, jako spočívajícího rovněž v eucharistii, odkud zaplavuje člověka sebou ve svém vzkříšeném Synu.“⁶⁶

Svatý Jan se v eucharistii setkává nejen s Kristem, ale i s Bohem Otcem, jenž je „skrytý pramen v chlebě“ (verš 34-36), „vodou, která sytí tvory“ (37-39), „je pramen viděný v chlebě“ (40-42). Tento Otcův postoj lásky vyjadřuje jeho podstatu, ono bytí pro druhé, se kterou nejen tvoří a udržuje celý vesmír („... nemůže být věc tak krásná / ... nebe i země pijí z ní ...“ – a „...tak vydatné jsou jeho proudy / že podsvětí, nebesa zavlažují a národy...“) (verše 13-14 a 22-23), ale dává od věčnosti bytí také svému Synu, který je „proud, který se rodí z tohoto pramene“ (verš 25).

5.4 Bůh Otec v básni *Pramen*

Báseň *Pramen* obdivuhodně vystihuje osobní zkušenost s Bohem. Šlo o zkušenosti velmi intenzivní, hluboké. Protože, „ať by bylo toto poznání sebevznešenější, přesto je ve srovnání s oním blaženým, o které zde prosí, temnou nocí.“ „Bůh, tajemství samo v sobě, je v ustavičné činnosti a pohybu: pramen, který prýští a plyne.“⁶⁷

Bůh je živý, sdílející se, nekonečný, je to vždy iniciativní tvůrce života, jenž je neustále v kontaktu s člověkem. A přece je to Bůh, který je po celou dobu skrytý. Náš Světec to opakuje v každé sloce: „třebaže patří noci.“⁶⁸

V prvních sedmi strofách světec píše o Bohu Otci, že je „skrytý pramen, který tryská

⁶⁵ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Eucharistie: zjevení Otcovy lásky a brána k Trojici. Mystická báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen, in: *Salve* 2, 2005, 75–99.

⁶⁶ Srov. tamtéž.

⁶⁷ CASTRO SECUNDINO: Bůh, potřeba a plnost člověka, in: *Učitel víry III*. Kostelní Vydří: KN, 1995, 76–100.

⁶⁸ Srov. VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: *Učitel víry III*. Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

a stéká“ (verše 1-2), že „nemá původ a všechen původ pochází z něj“ (verše 10-11), „nemůže být věc tak krásná“ (verš 13), „dno se v něm nenachází“ (verš 16), „jeho jas nikdy není zatemněn / všechno světlo vzešlo z něj“ (verše 19-20), „jeho proudy jsou vydatné“ (verš 22), „je tak schopný a všemohoucí“ (verš 26).

„Jaká je tedy mystická zkušenost Boha Otce v básni *Že dobře já znám pramen* svatého Jana od Kříže? Otec je pramenem, který „tryská a stéká“ – je tedy tím, kdo se nesmírně dynamicky dává, kdo vychází ze sebe, aby se v lásce sdílel. Tato jeho proexistence je vlastním principem jak života uvnitř Trojice (kde je Otec jediným pramenem Syna v plození a spolu se Synem je jediným pramenem Ducha ve vydechování, ovšem na rozdíl od Syna), tak rovněž navenek v díle stvoření a v dějinách spásy.“⁶⁹ Janova zkušenost je v harmonii s tím, co říkal Ježíš v Janově evangeliu: „Amen, amen, pravím vám, chléb z nebe vám nedal Mojžíš, ale pravý chléb z nebe vám dává můj Otec; neboť chléb Boží je ten, který sestupuje z nebe a dává život světu.“ (Jan 6,32n).

Světec čerpal také ze svých velmi dobrých teologických znalostí, získaných během studií na univerzitě v Salamance a je pravděpodobné, že byl též ovlivněn četbou renesančních básníků.

V sedmé strofě z Boha Otce vycházejí proudy, které zavlažují podsvětí, nebesa a národy“ (verše 22-23), na obsah této strofy navazuje strofa osmá, christologická. „Proud, který se rodí z tohoto pramene, dobře vím, že je tak schopný a všemohoucí“ (verše 25-26). To je obraz Ježíše Krista, který je věčně plozený Otcem a poslaný Otcem na zem v čase. V tomto obrazu přichází vysvětlení některých, významem si zdánlivě odporujících tvrzení, například, že básník „dobře zná pramen“, „třebaže patří noci“ (verše 1 a 3) nebo že „dobře ví, kde má svůj příbytek“, přestože „je skrytý“ (verše 5 a 4).

„Je to možné proto, že „onen“ pramen se stává „tímto“ pramenem v eucharistii. „Onen“ Otec, který od věčnosti plodí svého Syna, který na počátku tvoří svět a udržuje ho v průběhu dějin svou mocí, je zároveň „tímto“ Otcem, nesmírně blízkým a takřka hmatatelným v tajemství eucharistie, kde nám dává za pokrm tělo a krev svého Syna, Slova, jež se stalo tělem.“⁷⁰

Jan od Kříže objevil Otce za oním chlebem, kterým je Kristovo tělo. Objevil Otcovu nepopsatelnou lásku, která se všem věřícím v tomto chlebu dává. Celou první částí básně se sv. Jan snaží připravit čtenáře na přijetí této skutečnosti. Proto mluví o Bohu Otcí, který je vzdálený, „skrytý pramen“ a který je na počátku všeho.

---

⁶⁹ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: *Báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen*, in: *Salve* 2, 2005, 75–99.

⁷⁰ Tamtéž.

Ve třech závěrečných strofách zjišťujeme, že světec nahlíží eucharistii především jako pokrm poutníků. Sám Otec dává dětem chléb a stará se o ně (srov. Lk 11,3.5nn). Samotná eucharistie sytí ty, kdo jdou cestou k Bohu. Je to „živý chléb“, „který dává život“, je to sám „chléb života“, jenž se nám dává v tomto „živém prameni“ (verš 40).

„U Jana se plně uplatňuje svátostnost nejen eucharistie, ale i Ježíše Krista jako takového: jestliže „Boha nikdy nikdo neviděl“ a „jednorozený Syn, který spočívá v náruči Otcově, nám o něm podal zprávu“ (Jan 1,18) tím, „že se stal tělem a přebýval mezi námi“ (Jan 1,14), pak je Ježíš z Nazareta ve svém lidském těle skutečně onou Prásvátostí (Uhrsacrament), tedy viditelným znamením neviditelného Boha Otce; a v eucharistii, v onom „živém chlebě“ Ježíšova těla, se nám zjevuje „živý pramen“ (verše 40n), tj. neuchopitelný, věčný Bůh Otec.⁷¹ Bůh Otec se nám dává ve svém Synu v daru eucharistie.

---

⁷¹ Srov. KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen, in: Salve 2, 2005, 75–99.

6 Bůh svatého Jana od Kříže

Svatý Jan mluvil o Bohu neustále, pozval Otce, Syna a Ducha svatého, svého Boha, aby vstoupil do jeho života a vyjadřoval to ve svých básních. Bůh pro Jana není ten přísný a spravedlivý někde daleko, ale spíše se podobá bezpečné náruči milující matky.

6.1 Bůh života a víry

„Bůh úplně vyplňuje tužby, plány, čas a prostor jeho existence: mluvení i mlčení, modlitbu i námahu, radosti i strasti, doby samoty i družnosti, činnost náboženskou i světskou, chvíle povznesení a umělecké tvořivosti, chvíle hluboké vyprahlosti a únavy. Stále je to Bůh, jeho Bůh, nesmírný Otec, slitovný a všemohoucí, věrný a dobrotivý, tajemný a často nepředvídatelný, který se zmocnil světcova srdce.“⁷²

Svatý Jan mluvil o Bohu, s kterým se znal takřikajíc „osobně“, o Bohu, který se ho dotýkal tisícerým způsobem. Světec píše ze své vlastní zkušenosti, ale velmi často ji předkládá výhradně obecnou formou a zůstává zdrženlivý při sdělování svých zkušeností, které jsou velmi důležité, ale z jeho děl se beze zbytku odvodit nedají. Osobní zkušenost z důvěrných setkání Boha s jeho člověkem se u svatého Jana spojuje s teologickými znalostmi získanými na univerzitních studiích a tyto dva aspekty se odráží v celém jeho díle. „(U sv. Jana) jde o globální, celostní poznání, které je přímé a bezprostřední, experimentální a interpersonální. Přitom však stále zůstává na úrovni víry. Nezprostředkovává nové poznatky (jakési zjevení navíc), nýbrž to, čemu věříme, dává osobně a hluboce zakoušet.“⁷³

6.2 Bůh skrytý

Bůh vstupuje aktivně do života svatého Jana a on na něj ukazuje nejprve a nejlépe poezií a později komentáři k básním. Náš Bůh je Bohem, který se nechává poznat právě vírou a ne jinak, Božím tajemství lze jen těžko porozumět a vyjádřit je. Je společenstvím lásky a štěstí, Bůh, který se chce dávat jiným. („Ó, Pane Bože můj...ukazuješ se jako první a vycházíš v ústrety těm, kdo po tobě touží.“)⁷⁴. Je pramenem zavlažujícím žíznící svět. Světec nám ukazuje Boha transcendentního, a proto skrytého, kterého je třeba neustále

---

⁷² RUIZ FEDERICO: Bůh zjevený a skrytý. „Tento náš veliký Bůh“, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 7–25.

⁷³ VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

⁷⁴ SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korepondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 66.

hledat a zároveň velice blízkého, jenž pozvedá člověka k intimnímu sdílení se sebou samým.⁷⁵

6.3 Bůh jako společenství

Bůh svatého Jana je společenstvím Trojice - Otce, Syna a Ducha a každý z nich s námi mluví svou vlastní řečí. Otec vede duši něžnou rukou milující matky. Syn, který je jediné Slovo Otcovo, dává za duši svůj život a svým jemným dotekem Milovaného a Snoubence jí nabízí předchůť věčného života. („...Snoubenec... je vždycky přítomen a má vás rád.“)⁷⁶ Duch, jenž je hlavním konajícím, vůdcem a hybatelem duše, který plamenným žehem zraňuje její nitro proto, aby toužila po nejdokonalejším sjednocení s Nejsvětější Trojicí.⁷⁷

Spisy svatého Jana nepřímě svědčí o jeho určitém vývoji trojiční mystické zkušenosti. „První fázi mystického života svatého Jana (do roku 1584) charakterizoval snubní christocentrismus (srov. zejména báseň Kam ses ukryl, Milovaný? A její následný komentář Duchovní píseň, ale i poemý Za jedné noci temné a Ó, živý plameni lásky), který se ve druhé fázi (1584-1585) posouvá směrem k teocentrismu a pneumatopatickému zakoušení Ducha svatého (srov. závěr komentáře Duchovní píseň a komentář Živý plamen lásky), aby v poslední fázi (od roku 1586) vyústil do výrazně trojiční perspektivy na prahu věčného života (srov. druhé redakce Duchovní píseň a Živého plamene lásky).⁷⁸

6.4 Bůh v Trojici

„Bůh – Otec, Syn a Duch svatý – kterého potkává Jan, je živý, „dotěrný“, všudypřítomný v každém okamžiku a ve všech projevech života.“⁷⁹ Náš světec často nazývá Boha „Veliký Bůh“, „náš Bůh“, „Trojice“. Důvěrným způsobem se setkává s Bohem ve Trojici, trojiční tajemství je našemu světci mimořádně blízké a Trojice stojí v centru jeho duchovního života. Častěji, než název „Nejsvětější trojice“, se u svatého Jana objevují jména jednotlivých božských Osob „Bůh Otec, Syn a Duch svatý.“ Jan těmto konkrétním jménům dává přednost.

---

⁷⁵ Srov. tamtéž.

⁷⁶ SV.JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 76.

⁷⁷ Srov. VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

⁷⁸ KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Eucharistie: zjevení Otcovy lásky a brána k Trojici. Mystická báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen, in: Salve 2, 2005, 75–99.

⁷⁹ RUIZ FEDERICO: Bůh zjevený a skrytý. „Tento náš veliký Bůh“, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 7–25.

Pro svatého Jana je cíl duchovního života sjednocení s Pánem, což neznámá nic jiného, než účast na Boží transcendenci!⁸⁰ Ve *Výstupu na horu Karmel* se dočteme, že Ježíš je náš bratr, společník, učitel, on je pro nás odměnou, cenou a cílem. Je to on, kdo nám zjevuje Otce a Otcovu lásku. Syn Otce velmi miluje, je aktivní v přijímání Otcova sebedarování, nestojí čekajíc, ale vychází Otcí vstříc.

„Kdokoli přijímá dar, dovoluje dárci dávat. Schopnost přijímat není nikdy ryzí pasivitou. Dvě bytosti, jež se milují, poznávají tuto zkušenost, když ve vzájemném přijímání umožňuje každá z bytostí té druhé milovat. Skrze nabídnuté přijetí má Syn účast na svém vlastním zrození, na tryskání Ducha. Neboť Otec plodí zároveň skrze svou přirozenost a tím, že svobodně odpovídá na nabídku Syna, který odpověď přijímá; Syn se rodí a přijímá své zrození na základě toho, že je nadán bytostí synovskou, i na základě svého svobodného rozhodnutí. V nekonečné lásce se lidské pojmy nutnosti a svobody navzájem prolínají a přesahují veškeré lidské chápání. Otcův dar je základem, od něhož se odvíjí vzájemná výměna, nezbytná a svobodná komunikace.“⁸¹

Syn přijímá Otcovu lásku a synovskou lásku mu dává. Vtělení Syna je zjevením a zároveň totálním Božím sebedarováním. Syn je Otcovo Slovo, Otcovo Všechno a Otec zůstává jakoby „němý“, už nemá co by nám řekl, protože už řekl všechno ve svém Synu, kterého nám dal. Vzhledem ke stvoření je Syn snoubenec, jenž by pro snoubenku dal i život a také to udělal.

Otec je živý, dynamický *Pramen*, z něhož všechno pochází, vyhledává člověka, je s ním po celou dobu v kontaktu. Otec Syna velmi miluje, je v lásce nepředstavitelně aktivní a vynalézavý, neúnavný v sebedarování. Poté, co nám dal svého Syna, řekl nám Všechno, jakoby oněměl, neboť už všechno bylo vyřčeno a Otec už nemá, co jiného by nám řekl. Ve své štědrosti nám dal své Všechno a zůstává mlčící, chudý a přece nás lidí, mně, konkrétního člověka stále vyhledává, je s nám i v kontaktu, toužebně nás vyhlíží, když se mu vzdálíme, „nespouští z nás oči.“ Vytrvale a neustále nás posílá za svým Synem, protože v něm nám všechno dal.

„Všemohoucnost Boží se vyčerpává, když nastává Ježíšovo vzkříšení, Bůh již nemůže vykonat nic většího, neboť v Kristu „tělesně přebývá celá plnost božství (Kol 2,9); pokorný služebník (Flp 2,8) má od té chvíle rovný podíl na nekonečném panství Otce (Flp 2,9-11), je mu dána veškerá moc (Mt 28,18; srov. 26,64).“⁸²

---

⁸⁰ VOJTĚCH od sv. Hedviky : Bůh svatého Jan od Kříže, in: Učitel víry III., Kostelní Vydří: KN, 1995, 101–129.

⁸¹ DURWELL F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 35.

⁸² Tamtéž 15.

Rozhovor, jenž neustále probíhá mezi Otcem a Synem, zobrazuje Janův způsob vyjádření tajemství působení Boha v dějinách spásy. Iniciativu má vždy Otec, který v lásce oslovuje Syna, touží darovat se v lásce, i Syn je v tom aktivní. Souhlasí a přeje si mít podíl na Otcově plánu. Oba milují jednou a toutéž Láskou, která je tak plná, že ožívá a stává se Láskou – Duchem. Tento vztah, tato Láska se projevuje v dějinách spásy: stvoření – Bůh „musel“ stvořit svět, protože charakteristikou lásky je potřeba se sdílet. Tak proběhlo stvoření i vtělení v *Romancích*. Rozhovor mezi Otcem a Synem je vlastně Boží sebedarování, projevující se v dějinách. K tomu jeden inspirující světcův výrok: „Jedno slovo pronesl Otec, a to byl jeho Syn, a to stále pronáší ve věčném tichu, a v tichu mu duše má naslouchat“ (Výroky 99.)

Duch svatý má u Jana klíčovou roli, jeho působení se projevuje ve všech zmíněných textech. Duch svatý je tím živým vztahem lásky a vzájemným sdílením Boha Otce a Syna. On je tou „explozí lásky“ mezi nimi. „Duch vychází z Otce, ale není podřadnější než Otec, protože Otec plodí skrze Ducha a v Duchu svatém je osobou Otce. Všechno má svůj pramen v Otci a žádná božská Osoba nevychází z Ducha svatého, nicméně Duch není ani podřadnější než Otec ani sterilní: je tím, co prýští v tom, kdo je pramenem, je plodností Boží. Není tedy počátkem, ale je na počátku; je na konci, aniž by byl koncem trojičního pohybu, neboť je oním pohybem, který přechází z Otce na Syna, takže je zároveň i Duchem Syna.“⁸³

„Protože Duch je božské plození, nelze si Nejsvětější Trojici představovat jako trojúhelník. Nejenže se každá osoba ve své osobnosti nekonečně liší od druhých dvou, ale navíc mezi nimi existují pouze dva póly, jelikož Bůh Otec má pouze jediného Syna, jediné vyústění otcovského působení, jež se vyčerpává ve zrození Božího Syna. Žádná jiná osoba se nemůže zrodit z Otce, jehož celé tajemství spočívá v jediném zrození. Přesto i Duch vychází z Otce v jeho otcovství, neboť tento Otec je tím prvotním Otcem, který koná pouze jakožto Otec. Ačkoli Duch svatý není Boží Syn, celá otcovská Boží bytost se vkládá jak do vyzařování Ducha, tak do rození Syna; proto Duch svatý v ničem nezaostává ani za Otcem ani za Synem a „dostává se mu stejné úcty a slávy.“ Duch svatý, aniž by byl Syn, vychází od Otce v jeho otcovství, neboť je zosobněným věčným plozením. Trojjedinost má dva póly: Otce a Syna; věčný pohyb směřuje od jednoho k druhému; samotným pohybem je potom Duch svatý, který oba póly zahrnuje a sjednocuje.“⁸⁴

Trojiční model, jak nám ho předkládá svatý Jan od Kříže ve svých spisech, se opírá

---

⁸³ tamtéž 33.

⁸⁴ DURWELL, F.-X.: Duch Otce a Syna, Kostelní Vydří: KN, 1998, s. 33.

o biblická východiska, zvláště Ježíš apoštola Jana je našemu světcí nesmírně blízký. Ve svém díle nám svatý Jan předkládá obraz Boha živého, Otce, Syna a Ducha svatého, ke kterému stojí za to se obracet.

7 Závěr

Cílem mé práce bylo prozkoumat, jak jeden konkrétní člověk, v tomto případě svatý Jan od Kříže, vnímal a prožíval vztah Otce a Syna, vztah mezi Třemi. Chtěla jsem zjistit, zda a jak se tato skutečnost odráží v jeho spisech a popsat jeho výpověď.

V úvodu práce jsem uvedla fakta ze světcova života. V krátkosti jsem představila také realie doby, ve které žil, a to, jak se v jeho díle odrazilo prostředí, ve kterém žil, sociální podmínky, z nichž pocházel, jeho vzdělání a povahové rysy jeho osobnosti. Krátce jsem představila základní události jeho života a pokusila jsem se zjistit, jak se projeví v jeho díle a zdali měly nějaký vliv na světcovo vnímání vztahu mezi Otcem a Synem, popřípadě zjistit jaký.

Provedla jsem analýzu těchto textů: dvanácté kapitoly druhé knihy *Výstupu na horu Karmel*, trojiční básně *Romance* a básně *Pramen*.

Analýza textu dvanácté kapitoly druhé knihy *Výstup na horu Karmel* ukázala, že vztah Otce a Syna u svatého Jana má tyto základní prvky: Syn je Otcovo Všechno, jeho jediné Slovo, které nám jednou provždy dal a v němž nám řekl všechno a najednou. Zůstal chudý a mlčící. V tichu ukazuje neustále na Syna. Ježíš Kristus, Boží Syn nám zjevuje Otce a vede nás k němu. To vše se děje v nepopsatelné Boží Lásce, v Duchu svatém.

V trojiční básni *Romance* jsem postupovala stejně a zaměřila se na vztah Otce a Syna, z toho důvodu jsem upřednostnila dialogy mezi Otcem a Synem začínající v druhé romanci a pokračující ve třetí, čtvrté, sedmé a osmé romanci. Naopak pátou, šestou a devátou romanci jsem záměrně nechala poněkud stranou, protože mají pro zvolené téma menší důležitost. V *Romancích* je výpověď svatého Jana o vztahu mezi Otcem a Synem zaměřena ještě více na jejich společné působení v dějinách spásy, zejména na stvoření a vtělení. Opět, tak, jako v předchozím analyzovaném díle vzájemný láskyplný vztah mezi Otcem a Synem je u svatého Jana základní skutečností, přičemž vše ostatní z tohoto vztahu vyrůstá. Láska Otce k Synovi je pravá příčina stvoření světa, jejich vzájemný vztah se ve stvoření realizuje, v Synu přichází společenství lásky mezi ním a Otcem do stvoření. Oba mají touhu svou lásku rozšiřovat a sdílet. Syn, poslán Otcem to realizuje ve vztahu ke snoubence – stvoření, tím, že ji přivádí k Otcovi.

Třetím analyzovaným textem je báseň *Že dobře já znám pramen*, zde jsem vyvodila tento závěr: Bůh Otec je věčným a nevyčerpatelným pramenem veškerého dobra. Z něj tryská voda, která hasí žízeň, Bůh Syn a Duch svatý jsou proudy, které z tohoto pramene prýští a mají v něm svůj původ. Člověk Boha může poznat v noci, která je symbolem víry. Bůh Otec je skrytý, přesto nekonečně aktivní a iniciativní také ve vztahu ke stvoření. Od věčnosti plodí Syna a je též původním, skrytým zdrojem eucharistie, pokrmu poutníků.

Obě básně vypovídají mimo jiné o vnitřní situaci, v které svatý Jan v té době byl, a to umocňuje jejich působivost.

Syntéza uvedených textů ukazuje, že svatý Jan má zvlášť blízký vztah k tajemství Božího přebývání ve Trojici a k tajemství vtělení Božího Syna. Ve svém díle vychází vždy z vlastní zkušenosti, kterou přednostně projevuje formou poezie, teprve později píše komentáře k těmto básním, v nichž však je obsažen výrazný didaktický prvek a do značné míry postrádají onu básnickou vřelost, která je typická pro Janovo básnické vyjádření.

Výsledky syntetické prezentace lze shrnout v následujících bodech:

Bůh svatého Jana má v sobě nekonečnou transcendenci, přesto je možné ho poznat vírou. Vztah Otce a Syna je láskyplný v míře, která je nekonečná a dává vznik stvoření, jež je výrazným projevem Boží touhy po sdílení tohoto dobra. Vtělení je vrcholem Božího sebedarování, Boží Syn zjevuje Otce nejen svými činy, ale především sebou samým.

Trojčinný model svatého Jana od Kříže nemá tvar trojúhelníku, ani vidlice, ale existují v něm jen dva póly, Otec a Syn. Nekončící pohyb lásky mezi nimi je Duch svatý, jenž oba póly sjednocuje; je tím, kdo prýští v tom, kdo je pramenem, je Boží plodností. Duch svatý není počátkem, ale je na počátku. Je také na konci tohoto pohybu, přitom ale není jeho koncem, neboť je tím pohybem samým. Pohybem, který přechází z Otce na Syna, z toho vyplývá, že je zároveň i Duchem Syna. Po tomto stručném shrnutí nezbyvá, než předložit vlastní zhodnocení své práce, které bych ráda rozdělila na několik částí.

Vzhledem k poznání díla svatého Jana jsem zadaný cíl splnila jen částečně. Za prvé proto, že jsem z důvodů časové náročnosti vskutku důkladně prostudovala pouze výše zmíněná díla a několik dalších. Větší část ostatní literatury jsem prostudovala pouze ve vztahu k danému tématu, čímž jsem se ochudila o průnik do širších souvislostí, to mi pak při práci scházelo, a posléze se ukázalo jako výrazný handicap (otázka ovšem je, zda je možné uskutečnit to v rámci bakalářské práce. Vždyť jejich studiem a analýzou se zabývá řada vědců již mnoho let). Navíc svatý Jan, vycházející ze svých duchovních zkušeností, píše často o něčem, co si při svých zkušenostech analyzovat netroufám.

Dalším oříškem byla pro mne oblast poezie jako literárního druhu. V průběhu práce jsem byla nucena připustit, že bez výborných znalostí rodného jazyka a poezie jako uměleckého oboru to zkrátka nepůjde. O znalosti rodného jazyka autora to platí také, zvláště jedná-li se o oblast duchovní poezie, kde jakýkoli překlad je do jisté míry interpretací.

Nejvíce času jsem strávila pokusy o dobré pochopení vztahu mezi Bohem Otcem a Synem. Velmi jsem usilovala poodkrýt jejich tajemství. Avšak když už se mi při studiu Janových spisů a obecně teologické literatury zardálo, že jsem už už něco málo pochopila,

narazila jsem na nepřekonatelnou bariéru spočívající v mé vlastní neschopnosti to adekvátně vyjádřit. (Současně jsem tak dostala příležitost docenit význam přednášek z oblasti filosofie na naší fakultě a zjistit, jak si v tomto oboru stojím). V této souvislosti se též ukázalo, že forma, kterou zvolil svatý Jan, poezie, má své opodstatnění. Skýtá totiž, sice stále nedostačivé, nicméně přece jen mnohem širší možnosti pro vyjádření Boží skutečnosti. Osobně tuto část mé práce považuji za nejslabší.

Přesto neodcházím od bakalářské práce s prázdnou. Strávila jsem mnoho radostných měsíců ve společnosti člověka, který „stále mluvil o Bohu“. Spolu jsme se přibližovali do blízkosti tajemství vztahu Trojjediného – Otce, Syna a Ducha. Stalo se, že jsem mu nerozuměla, ale nikdy, ani jednou se nestalo, že by on nerozuměl mně. Způsob, jakým sděluje veliké Boží věci, je okouzující. Z jeho básní dýchá vřelost, není chladný, není ultimativní, dává mi prostor pro to, abych pochopila později to, co on už ví a já ještě ne. Ale to už přesahuje rámec posouzení bakalářské práce.

8 Seznam literatury

PRAMENNÁ:

SV. JAN OD KŘÍŽE: Krátké spisy a korespondence, Kostelní Vydří: KN, 1998.

—, Výstup na horu Karmel, Kostelní Vydří: KN, 1999.

KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Četba křesťanských mystiků I.: sv. Jan od Kříže. schemata k semináři vypsaném v akademickém roce 2005-2006 na KTF UK, dosud nepublikováno.

KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Eucharistie: zjevení Otcovy lásky a brána k Trojici. Mystická báseň Jana od Kříže Že dobře já znám pramen, in: *Salve* 2 (2005), s. 75-99.

SEKUNDÁRNÍ:

Sanjuanistická:

CASTRO SECUNDINO: Bůh potřeba a plnost člověka, in: (redaktor neuveden) *Učitel víry III.*, Kostelní Vydří: KN, 1995; 76–100.

CUMMINS NORBERT: Osvobození k radosti. Úvod do nauky sv. Jana od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1994.

KOHUT PAVEL VOJTĚCH: Žít životem Boha (Uvedení do trojiční spirituality podle sv. Jana od Kříže), in: *Salve* 3–4, 2006, 143–171

LÁZARO EUTIQUIO GARCÍA: Kristus v mystice svatého Jana od Kříže, in: (redaktor neuveden) *Učitel víry III.*, Kostelní Vydří: KN, 1995, 53–75.

MATTHEW IAIN: Zasažen Bohem. Setkávání s Janem od Kříže, Kostelní Vydří: KN, 1995.

RUIZ FEDERICO: Bůh zjevený a skrytý. „Tento náš veliký Bůh.“, in: (redaktor neuveden) *Učitel víry III.*, Kostelní Vydří: KN, 1995, 7–25.

TONNELIER CONSTANT: 15 dní s Janem od Kříže, Brno: Cesta, 1997.

VOJTĚCH od sv. Hedviky: Bůh svatého Jana od Kříže, in: (redaktor neuveden) *Učitel víry III.*, Kostelní Vydří: KN, 1995; 101–129.

Obecně teologická:

DURWELL F.-X.: *Duch Otce a Syna*, Kostelní Vydří: KN, 1998.

NICOLAS JEAN-HERVÉ: *Syntéza dogmatické teologie I. Bůh v Trojici*, Praha: Krystal OP, 2003.

POSPÍŠIL CTIRAD VÁCLAV: *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal OP, 2002.

9 English Annotation

(The work abstract)

5 key words: The Father, The Son, The Holy Spirit, The Holy Trinity, Saint John of the Cross

„The Only Father’s Word“

The Relationship of the Father and the Son in documents of Saint John of the Cross

The author presented the life of the saint in the first part of the work with the intention to put some key events of his life to the connection with the testimony of his texts. In the next part she analyzed those texts in the documents which are devoted to the relationship of the Father and the Son. Here we mainly talk about the twenty-second chapter of the second book, *the Ascent of Mount Carmel*, in which „The Son is the only Father’s word“. The father is active only in one way – begetting the Son; the begetting itself is Love, which is The Holy Spirit. The Son loves the Father and through this love he makes the Father love, he isn’t passive.

In *the Romances*, Saint John shows how the relationship of the Father and the Son in the Spirit is realized in the creation and incarnation. The poem *the Source* deepens our understanding of Son and Holy Spirit’s proceeding from the Father and his acting in the Eucharist.

In the third and the last part of the work, she made the synthesis of the knowledge gotten by the analysis of the given texts and she came to a conclusion that the Trinitarian idea of Saint John is possible to be displayed by two centres. One of them shows the Father and the other one the Son while the Spirit proceeds from the Father in his fatherhood, but also from the Son in his sonhood, and the Spirit himself is the moving.

The aim of the work was to show the original testimony of Saint John of the Cross of the relationships between the Father and the Son.